
Vankien kokemuksia Lapset puheeksi -menetelmästä



Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Sosiaalialan koulutusohjelma

Lahdensivu, syksy 2016

Reetta Pitkänen



LAHDENSIVU
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tekijä	Reetta Pitkänen	Vuosi 2016
Työn nimi	Vankien kokemuksia Lapset puheeksi -menetelmästä	

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia vankien kokemuksia Lapset puheeksi -menetelmästä. Menetelmää käytetään Vanajan vankilan perhetyössä ja sen avulla tuetaan vankien vanhemmuutta. Sen tavoitteena on tehdä lapsi näkyväksi vanhemmalle, vahvistaa vanhemmuuden identiteettiä ja tukea lapsen hyvää kehitystä. Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli saada asiakaslähtöistä tietoa menetelmästä sekä selvittää mahdollisia kehittämiskohtia.

Työn teoreettisia lähtökohtia olivat vanhemmuus vankilassa, vankilan perhetyö ja vankeus lapsen näkökulmasta. Teorian avulla tarkasteltiin, miten vanhemmuus näyttäytyy vankilassa ja miten sitä tuetaan perhetyön avulla. Lisäksi avattiin sitä, miten vanhemman vankeus näyttäytyy lapsen näkökulmasta. Teoriaosuudessa esiteltiin myös Lapset puheeksi -menetelmää tarkemmin. Tutkimuskysymyksinä olivat seuraavat: Millaisena vangit kokevat Lapset puheeksi -menetelmän ja Millaisia vaikutuksia menetelmällä on ollut?

Kyseessä on kvalitatiivinen tutkimus, joka toteutettiin syksyllä 2016. Aineisto kerättiin postitse avoimella kyselylomakkeella. Kyselyyn vastasi viisi vankia, jotka ovat joko Vanajan vankilassa tai valvotussa koevapaudessa ja joiden kanssa on tehty Lapset puheeksi -menetelmää. Aineiston analysoinnissa menetelmänä käytettiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysia ja teemoittelua. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että menetelmä on hyödyllinen työväline ja vankien kokemukset siitä ovat erittäin positiivisia. Tuloksista voidaan päätellä, että menetelmällä on vain hyviä ja ennaltaehkäiseviä vaikutuksia sekä vanhempiin että lapsiin.

Avainsanat vankila, perhetyö, vanhemmuus, Lapset puheeksi

Sivut 29 s. + liitteet 4 s.

LAHDENSIVU

Degree Programme in Social Services

Author

Reetta Pitkänen

Year 2016

Subject of Bachelor's thesis

Prisoners' experiences about the 'Let's talk about children' method

ABSTRACT

The purpose of this Bachelor's thesis was to explore prisoners' experiences about the 'Let's talk about children' method. The method is used in family work in Vanaja prison and its purpose is to support parenthood. The aim of the method is to help children and parents to cope with their lives despite parental imprisonment, to help parents support their children at home and outside home and to help families reach services they need. The aim of this thesis was to collect client-oriented information and development ideas about the method.

The theoretical background consists of parenthood in prison, prison family work and imprisonment from a child's point of view. The aim of the theoretical background was to find out how parenthood is seen in prison, how to support it with family work, and how a child perceives a parent's imprisonment. The theoretical background also describes more closely the 'Let's talk about children' method. The research problems were: what kind of experiences do prisoners have about the 'Let's talk about children' method, and how has it influenced their lives.

For the qualitative research, the data were collected by an unstructured questionnaire in autumn 2016. The questionnaire was answered by five prisoners who have used the method. The obtained information was analysed using theory-driven content analysis and thematically. The results show that the method is useful and prisoners have very positive experiences of it. The conclusion was that method has only good and preventive influences on parents and children.

Keywords prison, family work, parenthood, 'Let's talk about children'

Pages 29 p. + appendices 4 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	2
2.1	Vanhemmuus vankilassa	2
2.2	Perhetyö vankilassa	3
2.3	Vankeus lapsen näkökulmasta	5
3	LAPSET PUHEEKSI -MENETELMÄ VANAJAN VANKILASSA	6
3.1	Vanajan vankila.....	7
3.2	Lapset puheeksi -menetelmä	8
3.3	Menetelmän käyttö Vanajan vankilassa.....	10
4	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	11
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	12
5.1	Laadullinen tutkimus.....	12
5.2	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	13
5.3	Aineiston hankinta.....	14
5.4	Aineiston analyysi	15
6	TUTKIMUSTULOKSET	15
6.1	Vanhemmuus ennen tuomiota.....	16
6.2	Menetelmän vahvuudet	16
6.3	Menetelmän haavoittuvuudet	17
6.4	Menetelmän vaikutukset	17
6.5	Kehittämiskohteet.....	18
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	19
7.1	Millaisena vangit kokevat Lapset Puheeksi -menetelmän?.....	19
7.2	Mitä vaikutuksia menetelmällä on ollut?	20
7.3	Katsaus aiempiin tutkimuksiin	21
8	POHDINTA.....	22
8.1	Tulosten pohdinta.....	22
8.2	Opinnäytetyöprosessin pohdinta	24
	LÄHTEET	26
Liite 1	Suostumuslomake haastateltaville	
Liite 2	Saatekirje haastateltaville	
Liite 3	Haastattelulomake	

1 JOHDANTO

Suomen vankiloissa perhetyö on melko tuore työskentelymuoto ja historian valossa aihetta on tutkittu vähän. Viime vuosina julkinen keskustelu vankivanhemmuudesta sekä vankien lasten asemasta on lisääntynyt ja uudenlaisia vankiperhetyöhön liittyviä projekteja on alettu kehittämään. Vankiloissa tehtävää perhetyötä on kehitetty myös luomalla uusia työmenetelmiä, joiden avulla pyritään tekemään lapsi enemmän näkyväksi. Vankilasosiaalityöstä on tehty viime aikoina myös lisääntyvissä määrin erilaisia tutkimuksia ja selvityksiä.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tehdä vankien lapsia näkyväksi, saada asiakaslähtöistä tietoa menetelmästä sekä selvittää mahdollisia kehittämiskohtia. Tutkimuksen aihe on tästä syystä hyvin ajankohtainen ja yhteiskunnallisesti kiinnostava sekä tärkeä. Lapset puheeksi -menetelmän käyttöä vankilassa ei ole aikaisemmin tutkittu, mikä myös lisäsi kiinnostusta tutkia asiaa. Kiinnostus aihetta kohtaan heräsi harjoittelussa vankilan perheosastolla syksyllä 2015. Tilaus opinnäytetyölle tuli työelämästä, vankilan perhetyön erityisohjaajalta, joka oli menetelmän pilotoinnissa mukana ja toimii menetelmän vetäjänä.

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia vankien kokemuksia Lapset puheeksi -menetelmästä sekä menetelmän vaikutuksia heidän arjessaan. Lisäksi työn tavoitteena on tehdä vankien lapsia näkyväksi. Lapset puheeksi -menetelmä on uusi työmuoto vankilan perhetyössä. Se pilotoitiin, eli otettiin testikäyttöön, Vanajan vankilassa vuosina 2013–2015. Menetelmän käyttöä vankilassa ei ole aikaisemmin tutkittu, mutta on hyvä heti saada kuulla käyttäjien mielipiteitä ja näkökulmia sekä myös kehittämiskohteita.

Lapset puheeksi -menetelmän keskiössä on lapsi. Menetelmän avulla pyritään selvittämään ja vahvistamaan lapsen hyvinvoinnin kannalta keskeisiä tekijöitä sekä ennaltaehkäisemään ylisukupolvista huono-osaisuutta ja rikkollisuutta (Solantaus n.d.). Tämän vuoksi menetelmä on erittäin tarpeellinen työväline vankilan perhetyössä. On tärkeää, että ennaltaehkäisevyys otetaan huomioon myös vankilatyöskentelyssä, koska sillä voi olla suuri vaikutus monen lapsen elämään.

Aihetta lähestytään opinnäytetyössä vanhemmuuden, perhetyön ja vankeuden näkökulmasta. Teoriaosuudessa kerrotaan vanhemmuudesta vankilassa, vankilan perhetyöstä sekä miten vanhemman vankeus näyttäytyy lapsen näkökulmasta. Tämän jälkeen kerrotaan enemmän itse menetelmästä ja Vanajan vankilasta sekä selvitetään tarkemmin menetelmän käyttöä ja taustoja. Tutkimus on kvalitatiivinen ja se toteutettiin syksyllä 2016. Aineisto kerättiin avoimella kyselylomakkeella postitse. Aineiston analysointimenetelmänä käytettiin teoriaohjaavaa sisällönanalyysia ja teemoittelua.

2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Tässä luvussa pureudutaan opinnäytetyön teoreettisiin lähtökohtiin. Niitä ovat vanhemmuus vankilassa, vankilan perhetyö sekä vankeus lapsen näkökulmasta. Ensimmäisessä alaluvussa tarkastellaan, mitä ovat riittävän hyvän vanhemmuuden ominaispiirteet ja mitkä asiat ovat edellytyksiä hyvälle mielenterveydelle sekä hyvinvoinnille. Lisäksi avataan myös toista puolta vanhemmuudesta eli mitkä seikat taas lisäävät lapsen riskiä esimerkiksi päihteidenkäyttöön, epäsosiaalisuuteen tai rikollisuuteen. Luvussa kerrotaan myös, mitä on vanhemmuus vankilassa ja mitä haasteita siihen liittyy sekä siitä, mikä auttaa jaksamaan vankeuden läpi. Toisessa alaluvussa selvitetään vankilassa tehtävää perhetyötä. Kolmannessa alaluvussa pyritään saamaan esille lapsen näkökulma tilanteessa, jossa vanhempi on vankilassa.

2.1 Vanhemmuus vankilassa

Mitä vanhemmuus on? Usein kuulee puhuttavan riittävän hyvästä vanhemmuudesta. Sen ominaispiirteitä ovat kyky kestäviin ja pitkäaikaisiin ihmissuhteisiin, psyykinen tasapaino, kyky asettautua lapsen asemaan ymmärtääkseen tätä, kyky erottaa lapsen toiveet ja tarpeet omista, kyky ylläpitää lapselleen turvallisia rajoja, kyky sietää ja vastaanottaa tunnereaktioita lapseltaan sekä selkeys ja johdonmukaisuus kasvatustilanteissa. Perhesuhteet ovat erittäin tärkeässä roolissa lapsen fyysisen, psyykkisen, sosiaalisen kehityksen sekä neurofysiologisen kypsymisen kannalta. Hoiva, empatia, huolenpito, kiintymyksen tarpeen tyydyttäminen sekä turvalliset rajat ovat edellytys lapsen hyvinvoinnille ja hyvälle mielenterveydelle. On olemassa tiettyjä vanhemmuuden piirteitä, jotka ovat uhka lapsen tai nuoren kehitykselle. Esimerkiksi pitkäkestoiset ristiriidat vanhempien tai vanhemman ja lapsen välillä voivat altistaa epäsosiaalisuudelle tai päihteidenkäytölle. Lisäksi puutteet huolenpidossa ja rajojen säilyttämisessä sekä perheen myönteiset asenteet päihteidenkäyttöön lisäävät lapsen riskiä ajautua itsekin samoilte teille. Sisaruksen tai vanhemman fyysinen tai psyykinen sairaus, työttömyys, päihteiden käyttö, taloudelliset vaikeudet tai perheen rikkoutuminen voivat myös heikentää vanhemmuutta. Lähiyhteisö voi tukea lapsen kehitystä ja kasvua sellaisissa tilanteissa, joissa vanhempien omat voimavarat ovat vähäiset. (Marttunen 2005.)

Vanhemman ja lapsen välistä suhdetta kuvataan yleensä termillä kiintymyssuhde. Kiintymyssuhdemalleja ovat turvallinen, turvaton, ristiriitainen ja välttelevä. Turvallinen kiintymyssuhde kehittyy lapsen omien kokemusten kautta turvallisissa ja vastavuoroisissa ihmissuhteissa. Se tukee lapsen kehitystä ja kasvua sekä kasvattaa lapsen voimavaroja ja malleja tämän tuleviin ihmissuhteisiin. Kun lapsi kokee, että hänen tarpeisiinsa ja viesteihinsä vastataan oikea-aikaisesti ja että hän saa omista tarpeistaan lähtevää fyysistä läheisyyttä ja läsnäoloa, saa hän hyvät lähtökohdat elämälleen. Turvaton kiintymyssuhdemalli kehittyy taas negatiivisten kokemusten kautta. Jos lapsi ei saa vastausta omiin psyykkisiin tai fyysisiin tarpeisiinsa tai jos hän ei koe, että aikuinen on saatavilla, ei hän myöskään opi tunteiden säätelyä ja käsittelyä. Kiintymyssuhde häiriintyy kaltoin kohtelevassa ympäristössä. Lapsi luo mallin itsellensä ympäristöstä, joka ei vastaa hänen tarpeisiinsa ja joka on kaoottinen ja sattumanvarainen. Negatiiviset tunnetilat, pelot ja

stressi voivat myös vaikuttaa kiintymyssuhteen häiriintymiseen. Monenlaiset olosuhteet ja tilanteet voivat aiheuttaa näitä tunteita, esimerkiksi ero vanhemmasta tai vanhemman masennus. Lapsen tarpeisiin vastaaminen ja kiinnittymisen mahdollistaminen häntä hoitavaan vanhempaan ovat vanhemman tärkeimpiä tehtäviä. (Vammaispalvelujen käsikirja 2015).

Vankilassa vanhemmuus on hyvin moninaista. On mahdollista, että suhde lapseen on katkennut jo ennen vankeusrangaistusta tai lapsi on sijoitettu muualle kauan ennen vankilaan joutumista. Voi olla myös uusperheellisiä, jolla on sekä biologisia että puolison lapsia, ja on myös mahdollista, että vangille syntyy lapsi vankeuden aikana. Esimerkkejä on paljon. Tärkein kysymys lienee se, miten vanhemmuuden identiteettiä voidaan vahvistaa vankilassa olon aikana. Tarkasteltaessa vankien vanhemmuutta, puhutaan usein tavanomaiseksi miellettyjen vanhemmuussuhteiden sijaan erityisestä äitiydestä ja isyydestä. Monesti vankien perheet määritellään helposti ongelma-perheiksi suhteessa tavanomaiseen ja ideaaliin perhekäsitykseen. Sen sijaan, että puhutaan ongelma-perheistä, vankien perhesuhteista voidaan käyttää termiä ”kiistanalaiset perhesuhteet”. Yhteiskunnassa ja kulttuurissa vallitsee tiettyjä odotuksia, normeja ja sääntöjä koskien perhesuhteita. Eiydinperheiden muodostamat perhesuhteet saattavat kyseenalaistaa, kiistää ja rikkoa niitä. Kiistanalaisuus perhesuhteissa tulee ilmi siten, että eri perheenjäsenillä ja vankilan ammattilaisilla voi olla hyvin erilaiset mielipiteet siitä, mikä on perheelle hyväksi. (Enroos 2015.)

Perhesuhteita arvioidaan vankeinhoidossa rikoksen uusimisriskin näkökulmasta. Niitä arvioidaan joko rikoksiin altistavina tai rikoksettomuuteen tukevin suhteina. Perhe voidaan nähdä rikollista käyttäytymistä ylläpitävänä tekijänä, esimerkiksi jos kumppani käyttää päihteitä tai jos rikos on kohdistunut johonkuhun perheenjäseneseen. Tällaisissa tilanteissa täytyy tarkkaan miettiä, milloin perhesuhteita tulee ylläpitää tai rajoittaa. (Enroos 2012a, 60.) Vanhemmuuden tukemiseen vankilassa liittyy myös erilaisia haasteita. Vankeus merkitsee usein puuttumista perheiden arkielämään, koska vanhempi ei voi nähdä lastaan silloin kun haluaa vaan hänen on sovittava tapaamisista. Lisäksi haasteita tuovat muut yhteydenpidon rajoitukset, kuten puhelinajat.

Mikä sitten auttaa vanhempaa kulkemaan vankeuden läpi? Yksi kantava voima vanhemmalle on yhteydenpidon mahdollisuus lapsiin ja muihin perheenjäseniin sekä tapaamisiin vankeuden aikana. Esimerkiksi Vanajalla on mahdollisuus saada valvomattomia tapaamisia perhetaloon jopa useammaksi yöksi. Vangilla on myös mahdollisuus anoa poistumislupia, jolloin hän voi käydä kotona. (Muurinen & Tyni 2016.) Poistumislupien tarkoituksena on tukea sijoittumista yhteiskuntaan ja yhteyksien säilymistä sekä pienentää haittoja, joita vapaudenmenetyksestä aiheutuu (Kurki, Kurki-Suutarinen & Taruvuori 2010, 49).

2.2 Perhetyö vankilassa

Peruslähtökohtia perhetyöhön ovat ne tarpeet, jotka nousevat perheiden elämästä. Ne voivat liittyä lasten kasvatus- ja kehityskysymyksiin, elinolojen järjestämiseen, perheen hyvinvoinnin ja toimintakyvyn lisäämiseen sekä

vanhemmuuden tukemiseen. Yleensä perhetyö on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa. Siinä tehdään jotain, jolla vaikutetaan perheen elämään tietoisesti ja puututaan perheessä johonkin. Perhetyö voidaan jakaa kolmeen osaan; ehkäisevään työhön, kriisityöhön ja korjaavaan työhön. Tausta-ajatuksena perhetyössä on se, että perheen kulttuuri ja toimintatavat liittyvät monin tavoin yksilön ongelmiin, vaikka häntä hoidettaisiin kuinka hyvin. Perheen tunneilmapiiri, tietyt tavat ajatella, toimia ja ilmaista asioita sekä se, kenen tarpeet ovat perheessä etusijalla, voivat altistaa haitoille, laukaista niitä tai pitää yllä niitä. Perheissä on myös hyvinvointia ja turvallisuutta ylläpitäviä ja lisääviä toimintatapoja, joiden näkyväksi tekeminen on yksi perhetyön tehtävistä. Perhetyötä tehdään yhteistyössä perheen kanssa. (Rönkkö & Rytönen 2010, 27–40.)

Suomessa vankilan perhetyötä on alettu kehittämään vasta 2000-luvulla. Vuonna 2002 rikosseuraamusvirasto asetti perhetyöryhmän selvittämään, miten vankeinhoidossa tulisi edistää vankien ja heidän perheenjäsentensä suhteita. Työryhmän tavoitteisiin kuului turvata vangin oikeus säilyttää perhesuhteensa, vangin voimavarojen lisääminen vankeuden aikana, tukea integroitumista yhteiskuntaan vankilasta vapautumisen jälkeen sekä vähentää haittavaikutuksia, joita vankeudesta koituu vangin perheelle. (Rikosseuraamusvirasto 2003.)

Perhetyöhön vankilassa kuuluvat yhteydenpidon järjestäminen, neuvonta ja ohjaus, tuki perheiden kriisitilanteissa, perheleirit, väkivallattomuuteen vaikuttaminen sekä perhesuhteiden edistäminen. Keskeistä perhetyössä on laaja-alainen ja toimiva yhteistyö vankilan, järjestötoimijoiden ja ulkopuolisten palveluiden kesken. (Portti vapauteen 2016a). Rosi Enroos (2012b, 45) kirjoittaa, että vaikka rangaistuksen toimeenpano on vankeinhoidon päätehtävä, nähdään perhe ja perhesuhteet merkityksellisinä vankeuden negatiivisten vaikutusten vähentämisessä, uusintarikollisuuden estämisessä, vangin elämänhallinnan edistämisessä sekä yhteiskuntaan sijoittumisessa.

Vuonna 2013 valmistui linjaukset rikosseuraamusalan lapsi- ja perhetyölle. Linjausten pohja muodostuu kansainvälisistä sopimuksista, lastensuojelua koskevasta lainsäädännöstä, vankeuslainsäädännöstä ja rikosseuraamusalan lainsäädännöstä. YK:n lasten oikeuksien yleissopimukseen on kirjattu lapsen oikeus molempien vanhempien kasvatukseen ja tukeen. Lapsella, joka asuu erossa vanhemmistaan, on oikeus pitää yhteyttä ja tavata heitä säännöllisesti. Mikäli tapaamisten arvioidaan olevan lapsen edun vastaisia, ne voidaan estää. Lisäksi lasten oikeuksien yleissopimuksen kolmannessa artiklassa sekä lastensuojelulaissa painotetaan lapsen etua. Lasta koskevissa päätöksissä se tulee ottaa aina huomioon ja asettaa etusijalle. Vankeuslakiin on kirjattu, että vangin sijoittelussa tulee ottaa huomioon yhteyksien säilyminen lähiomaisiin tai muihin läheisiin ihmisiin. Sekä vankilassa ollessa että yhteiskuntaan sijoittumisessa vapautumisen jälkeen perheen merkitys voi olla merkittävä. Vanhemmuuden tukeminen voi myös olla sitä, että tuetaan vanhemman realistista käsitystä omasta roolistaan lapsen elämässä. (Lapsi- ja perhetyön linjaukset 2013a, 5–7).

Vanhempi–lapsi-suhde voi hajota, jos lapsi joutuu eroon vanhemmastaan tämän vankeuden vuoksi. Suhteen uudelleenrakentaminen voi olla haastavaa vankeuden jälkeen. Tämän vuoksi lapsen ja vanhemman välistä suhdetta tulee tukea myös rangaistuksen aikana. Vankilan perhetyössä täytyy muistaa, että vaikka työtä tehdään perheen kanssa yhdessä, on lapsen edun turvaaminen keskeisessä asemassa. Työskentelyn tavoitteena on vangin elämänhallinnan ja omien voimavarojen käyttöönoton lisääntyminen sekä arjessa selviytymisen vahvistuminen. Lisäksi perhetyön tavoitteena on ylläpitää ja parantaa vangin perhesuhteita. Lastensuojelulaissa edellytetään lapsen hoidon ja tuen tarpeen selvitystä, kun vanhempi on tutkintavankeudessa tai suorittamassa vankeusrangaistusta. Selvitys voi kuitenkin olla haastavaa, sillä perheen kanssa ei ole aikaisemmin juurikaan työskennelty. Lapsen tilanteen selvittämiseksi ja työskentelyn helpottamiseksi on laadittu rikosseuraamusalalle päivitetty Lapset puheeksi -menetelmä. (Lapsi- ja perhetyön linjaukset 2013b, 8–12).

2.3 Vankeus lapsen näkökulmasta

Myös vanhemman vankeusrangaistuksen aikana lapsella on täysi oikeus etunsa mukaiseen molempien vanhempiansa hoivaan, hellyyteen, tukeen ja huoltoon. Perhe ja vanhemmuus tukevat rikoksettomaan ja päihteettömään elämään sekä edistävät integroitumista yhteiskuntaan. Tämän muutoksen avulla lisätään lapsen mahdollisuuksia onnelliseen ja turvalliseen kasvuympäristöön. (Lapsi- ja perhetyön linjaukset 2013c.) Vuonna 2011 on selvitetty vankien läheisten määrää Suomessa. Silloin on arvioitu, että päivittäin vankeus koskettaa noin 55 000 ihmistä. Näistä lapsia oli 12 500. Esimerkiksi viiden vuoden sisällä voi jopa 35 000 - 40 000 lasta kokea vanhemman vankeuden. (Lehmusvaara 2015.)

Vankeus vaikuttaa aina tavalla tai toisella vangin koko perheeseen: vankiin itseensä, hänen puolisoonsa, heidän lapsuuden perheisiinsä sekä lapsiinsa. Monesti vapaudessa oleva vanhempi on kovien paineiden alla. Hänen täytyy pitää perhe kasassa ja huolehtia lapsen kasvatuksesta yksin. Paineiden ja kysymysten keskellä voi lapsi jäädä yksin ja huomiotta omine kysymyksineen ja huolineen. Vankeusrangaistukseen kuuluu monesti häpeän tunnetta, epäilyä, salailua ja syyllisyyttä. Voi olla, että perheessä vaietaan asiasta kokonaan ja lapselle kerrotaan valheita vanhemman poissaolosta. Vankeudesta kertominen lapselle herättää hänessä paljon kysymyksiä, joihin voi olla vaikea vastata. (Ehjä perhe 2012, 10.) Asian salaaminen tai valehtelu voi olla vahingollista sekä lapselle että vanhemmalle. Salaisuuden taakka on raskas kannettavaksi lapselle ja hän voi myös yrittää suojella vanhempiaan siltä, että tietää totuuden. Jos lapselle selviää, että hänelle on valehdeltu, voi hän menettää luottamuksensa vanhempiin pitkäksi aikaa. (Lastensuojelun käsikirja 2016a.) YK:n lastenoikeuksien 9 artiklaan on kirjattu, että lapsella on pyynnöstä oikeus saada olennaiset tiedot poissaolevan perheenjäsenen olinpaikasta, mikäli tämä tieto ei vahingoita hänen hyvinvointiaan.

Lapsi kokee monenlaisia tunteita vanhemman vankeusrangaistukseen liittyen. Hän voi kokea ikävän ja häpeän tunteita sekä pelkoa. Hän voi myös tuntea olevansa ainoa, jolla on vanhempi vankilassa. Lapsella tulee olla

mahdollisuus jutella tilanteesta turvallisesti ja neutraalisti sekä tuoda esille omia ajatuksiaan, tunteitaan ja pelkojaan sellaisen aikuisen kanssa, jolla on keinoja käsitellä omia tunteitaan asiaan liittyen. Selkeä, konkreettinen ja tosiasioihin perustuva tieto vankilassa olevan vanhemman tilanteesta ja vankilasta helpottaa lapsen oloa. (Lastensuojelun käsikirja 2016b).

Vankeuden loppupuolella vangilla on mahdollisuus päästä valvottuun koevapauteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Yleensä koevapaus suoritetaan omassa kodissa tai kuntoutuksessa. Laki valvotusta koevapaudesta määrittelee sen, että samassa asunnossa asuvilta täysi-ikäisiltä tarvitaan suostumus koevapauden suorittamiseen sekä alle 18-vuotiaiden lasten mielipide tulee selvittää. Myös vanhemman vapautuminen vankilasta voi aiheuttaa perheessä uuden kriisitilanteen. Perheen arki on muutoksessa, kun toinen vanhemmista palaa kotiin takaisin. Esiin voi nousta uusia kysymyksiä ja pelkoja liittyen esimerkiksi vanhempien päihteidenkäyttöön tai riitoihin. (Lastensuojelun käsikirja 2016c.)

Janne Raninen kuvaa kirjassaan Isänä vankilassa Ruotsin vankeinhoitolaitoksen julkaisemaa arviointiraporttia vanhemmuuden tukemisesta vankilassa. Hän kuvaa kirjassa kolmea vaihetta, jotka kuormittavat lasta vanhemman vankeuden yhteydessä. Ne ovat lapsen erottaminen vanhemmasta pidätyksen ja tuomion väliseksi ajaksi, vanhemman vankeudenaikainen poissaolo sekä vankeuden jälkeinen perheen yhdistyminen. Ensimmäisessä vaiheessa lapsella ilmenee surua ja kriisireaktioita. Vanhemmasta erottaminen voi olla tuhoavaa lapsen kehityksen kannalta. Kaikista haavoittuvaisin ikä on 6 kuukaudesta 3–4 vuoteen. Tällöin lapsi on jo muodostanut suhteen, joka on osa hänen identiteettiään ja minäkäsitystään, muttei kuitenkaan niin vahva, että kestäisi erottamisen. On tärkeää, että lapselle antaa tilaa ilmaista tunteitaan ja mahdollisuus työstää suruaan sellaisen aikuisen kanssa joka voi auttaa tunteiden ilmaisussa. Toisessa vaiheessa vanhemman poissaolo saattaa alentaa lapsen itsetuntoa ja aiheuttaa perheestä ja kavereista vetäytymistä. Lisäksi lapsi tuntee myös ikävää ja kaipuuta sekä huolta poissaolevasta vanhemmasta. Vaikka vanhempi on poissa, hän on silti läsnä lapsen mielikuvitusmaailmassa sekä hänessä itsessään. Kolmas vaihe tuo mukanaan paljon erilaisia tunteita. Voi olla odotusta ja iloa jälleennäkemisestä sekä samalla huolta siitä, joutuuko vanhempi vankilaan takaisin. Arkielämä ja koti kokevat samalla muutoksia. (Raninen 2013, 71–73).

3 LAPSET PUHEEKSI -MENETELMÄ VANAJAN VANKILASSA

Tässä luvussa selvitetään taustoja Vanajan vankilasta, missä tutkimus toteutettiin. Lisäksi kerrotaan perheosastosta, joka sijaitsee Vanajalla. Toisessa alaotsikossa selvitetään Lapset puheeksi -menetelmästä mitä se on ja mitä osia se sisältää. Lopuksi kerrotaan siitä, miten menetelmää käytetään Vanajan vankilassa sekä perustellaan työskentelyä ja kerrotaan työskentelyn taustoista.

3.1 Vanajan vankila

Vanajan vankila sijaitsee Hämeenlinnassa ja se koostuu kahdesta osastosta. Vanajan osasto on naisille tarkoitettu avolaitos, jossa on 60 vankipaikkaa. Ojoisten osasto taas on miesvankien avolaitos ja siellä on 53 vankipaikkaa. Vanajan vankilan toiminta-ajatuksena on vapautteen valmentaminen. Osastoilla työskentelee yhteensä noin 35 henkilöä. Osastot tarjoavat erilaista työtoimintaa vangeille. Vanajalla on mahdollista tehdä työtä ompelimosassa, keittiöllä, kiinteistönhoidossa sekä osaston ulkopuolella erilaisia töitä kunnille, julkisyhteisöille tai valtion laitoksille. Ojoisilla miesvangit tekevät pääsääntöisesti erilaisia luonnonhoito- ja rakennusalan töitä. Vangin on myös mahdollista käydä osastolta käsin siviilitöissä tai opiskella vankilan ulkopuolella oppilaitoksessa, mikäli tietyt edellytykset täyttyvät. Vanajan vankilassa on myös mahdollista osallistua erilaisiin ohjelmiin ja toimintoihin, jotka pyrkivät kasvattamaan elämänhallintataitoja, esimerkiksi päihdekuntoutukseen. (Rikosseuraamuslaitos 2016.)

Osastoilla järjestetään valvottuja tapaamisia viikonloppuisin sekä arkipyhinä ja ne ovat maksimissaan kahden tunnin pituisia. Vangin tulee varata tapaamisaika ja ilmoittaa tapaajien nimet asiointilomakkeella. Saapuessaan osastolle, tulee tapaajan ilmoittautua päivystykseen ja todistaa henkilöllisyytensä. Tapaamisessa ei saa olla mukana matkapuhelinta eikä vangille saa antaa mitään tapaamisessa. Tapaaja voi tuoda vangille jotain tavaroita mutta ne täytyy jättää tarkistettavaksi päivystykseen. Kuten aiemmin tuli jo esille, Vanajan vankilassa voi anoa myös valvomattomia tapaamisia vankilan perhetyönohjaajan kautta. Vanajan osastolla on ns. perhetalo, jossa nämä tapaamiset järjestetään ja ne voivat kestää useamman vuorokauden. (Portti vapauteen 2016b.)

Vanajan vankilassa on myös perheosasto, jossa vanhemmalla on mahdollisuus suorittaa vankeusrangaistuksensa alle 2-vuotiaan lapsensa kanssa. Perheosasto toimii Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisena lastensuojeluyksikkönä. Lapsi sijoitetaan sinne lastensuojelun avohuollon tukitoimipiteenä ja sijoituksesta vastaa lapsen asioita hoitava sosiaalityöntekijä. Sijoitusta voidaan jatkaa, kunnes lapsi täyttää 3 vuotta, jos se on lapsen edun mukaista. Vanajan avovankilassa on vankeusvangeille tarkoitettu 10 paikallinen perheosasto ja tutkintavangeille on 3-paikkainen osasto Hämeenlinnan suljetussa vankilassa. Perheosaston palveluita tuottaa Kanta-Hämeen perhetyö ry.

Sijoituspäätöksen tulee aina olla lapsen edun mukainen ja sitä harkittaessa täytyy arvioida, onko vanhempi kyvykäs huolehtimaan lapsestaan sekä ottamaan tämän yksilölliset tarpeet huomioon vankilassaolon aikana. Lisäksi vanhemman tulee olla halukas ottamaan vastaan perheosastolla tarjottavaa kuntoutusta. Perheosastolla pyritään elämään tavallista pikkulapsiperheen arkea kodinomaisessa ympäristössä lapsen ehdoilla. Kuten vankilan ulkopuolellakin, arkeen kuuluvat säännölliset rutiinit ruokailuineen, ulkoiluineen ja päiväunineen. (Lastensuojelun käsikirja 2016d.)

Vanajan perheosastolla työskentelee yhteensä seitsemän perhetyöntekijää ja perhetyönohjaajaa. Heidän lisäksi osastolla on vastaava perhetyönoh-

jaaja. Työntekijät ovat paikalla joka päivä kello 7–22. Hämeenlinnan vankilan perheosastolla on myös henkilökuntaa päivittäin silloin, kun sinne on sijoitettuna tutkintavankeja. Perustehtävänä perheosastolla on tukea vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta vankeuden aikana sekä turvata ja tukea lapsen tarpeita vastaava kehitys ja kasvu. Tähän tarvitaan tavoitteellista ja suunnitelmallista perhetyötä. Lisäksi perheosastolla tuetaan vanhemman kasvatuksen, vuorovaikutuksen ja elämänhallinnan kehitystä. Lapsen tarpeita vastaavan kasvuympäristön säilyminen myös osastojakson jälkeen, on yksi tavoitteista. (Ensi- ja turvakotien liitto n.d.)

3.2 Lapset puheeksi -menetelmä

Tässä luvussa käytettiin lähteenä Tytti Solantauksen kokoamaa manuaalia Lapset puheeksi -menetelmästä. Manuaali sisältää taustateoria-osuuden ja lokikirjan menetelmästä. Aineisto on tulostettavissa Suomen mielenterveysseuran nettisivustolta.

Lapset puheeksi on osa Suomen mielenterveysseuran kehittämää Toimiva lapsi & perhe -menetelmiä. Siihen sisältyy Lapset puheeksi -keskustelu ja tarvittaessa Lapset puheeksi -neuvonpito ja Lapset puheeksi -perheinterventio. Menetelmän tärkein päämäärä on lapsen hyvän kehityksen tukeminen. Samalla pyritään ehkäisemään yli sukupolvien siirtyviä ongelmia. Menetelmää käytetään yleensä tilanteissa, joissa jokin iso tekijä perheen arjessa verottaa vanhempien ja vanhemmuuden voimavaroja. Menetelmän keskiössä on lapsi. Sen tarkoituksena on kartoittaa ja vahvistaa lapsen hyvinvoinnin kannalta keskeisiä tekijöitä sekä ehkäistä ongelmia. Menetelmässä kartoitetaan lapsen ikävaiheeseen ja arjen sujuvuuteen vaikuttavia vahvuuksia ja haavoittuvuuksia. Vahvuudella tarkoitetaan asiaa, joka lapsella sujuu normaalisti ja haavoittuvuudella asiaa, joka on huolestuttava tai ongelmallinen.

Perheiden erilaiset tilanteet voivat aiheuttaa monenlaisia tunnereaktioita työntekijässä. Siksi hyvän yhteistyön edellytyksenä on keskinäinen ymmärrys vanhemman, työntekijän ja perheen välillä. Työntekijän tulee nähdä ja suhtautua empaattisesti myös vanhemman kärsimykseen ja vaikeuksiin. Hän voi pyytää vanhempaa kertomaan ongelmistaan ja elämästään, mikäli kokee, ettei ymmärrä kaikkea. Menetelmän kantavana ajatuksena on vanhemman ja lapsen tilanteen ymmärtäminen ja siitä lähtevä toiminta. Vaikeilta asioilta ei kuitenkaan voi sulkea silmiään, vaan keskinäisen kunnioituksen ja ymmärryksen vallitessa voidaan myös puhua kaikkein vaikeimmista asioista. Tarkoituksena on myös lisätä vanhemman ymmärrystä lastensa, omasta ja puolisonsa tilanteesta. Tämä tapahtuu tiedon avulla, joka on väline ymmärrykseen. Tieto tulee sovittaa arkiseen elämään sekä vanhempien kysymyksiin ja kokemuksiin, jotta se kasvaisi ymmärrykseksi.

Työskentelyssä ei lähdetä etsimään perheen ongelmia. Vanhemmilta kysytään, haluavatko he lähteä pohtimaan lasten asioita yhdessä työntekijän kanssa. Tarvittaessa lapsi ja perhe ohjataan yhteistyössä vanhempien kanssa lisäavun äärelle. Kyseessä ei kuitenkaan ole perheen elämään puuttuminen, vaan työntekijä on vanhempien apuna ja rinnalla hankalassa elämäntilanteessa. Menetelmässä ei myöskään ole tarkoitus lähteä hoitamaan lasta,

vaan yhdessä vanhempien kanssa mietitään miten ja missä eteen tulevia ongelmia voisi ratkaista. Vanhemmille annetaan vapaus päättää itse miten toimivat. Heitä ei painosteta, käsketä tai uhkailla lasten vaikeuksilla, mikäli eivät tee kuten työntekijä ajattelee.

Lapset puheeksi -keskustelun päämääränä on tukea lapsen kehitystä erityisesti silloin, kun lapsen elämäntilanteeseen liittyy ongelmia. Sen tavoitteena on tunnistaa tärkeimmät tekijät lapsen hyvinvoinnin kannalta sekä pohtia sitä, miten niitä tarvittaessa tuetaan. Keskustelu sisältää tarpeen mukaan 1–2 tapaamista, joiden aikana työntekijä käy läpi yhdessä vanhempien kanssa lapsen arkielämän sujumista sekä tukee heidän vanhemmuuttaan. Keskustelussa työntekijä käy läpi vanhemman tai vanhempien kanssa yhdessä lapsen kehitystä ja kasvuympäristöjen, eli kodin, päivähoidon tai koulun, toimivuudesta lapsen arjessa. Työntekijä kertoo vanhemmille lasta suojaavista tekijöistä ja pohtii yhdessä heidän kanssaan mitä konkreettisia asioita voi lapsen arjessa tehdä niiden vahvistamiseksi. Oman perheen toimivat ihmissuhteet ja kotielämän sujuminen sekä kodin ulkopuolella oleva toimiva sosiaalinen elämä ovat tärkeimmät suojaavat asiat, jotka kannattelevat lapsen elämää ja joihin voi perhetyöllä vaikuttaa.

Kyseessä on siis kohdennettu keskustelu lapsista ja heidän elämästä. Työntekijän on hyvä seurata vinkkejä, joita vanhemmat antavat, mutta pitää myös huolta siitä, ettei keskustelu siirry asioihin, jotka eivät koske lasta. Tällaisia asioita voivat olla parisuhde tai muut aikuisten ongelmat. Keskustelun siirtäminen takaisin lapsiin tulee tehdä hellävaraisesti, ettei vanhempi koe tullessa tyrmytyksi tai keskeytetyksi. Vanhemmalle ei myöskään saa tulla kokemusta, että puhuu vääristä asioista, on huono tai ei osaa keskustella. Keskusteluiden sisällöt ovat lapsen elämäntilanteen kartoitus, eväitä vanhemmille lapsen kehityksen tukemiseksi ja lisäavun järjestäminen.

Kartoituksessa käydään läpi vanhempien huolet perheestä ja lapsesta, lapsen käyttäytyminen ja mieliala sekä lapsen kuulumiset päivähoitossa, koulussa, kotona ja vapaa-aikana. Vaikka perheessä olisi useampia lapsia, jokaisen lapsen kohdalla tilanne kartoitetaan erikseen. Tämä voi vaatia useampia tapaamisia. Lapsen ikä määrittää kartoituksen sisällön ja kartoitus onkin jaettu viiteen elämänvaiheeseen; raskausaika, vauva- ja taaperoi-ikä, leikki-ikä, alakouluikä sekä murros- ja nuoruusikä. Tämän lisäksi vanhempien kokemus omasta vanhemmuudesta kartoitetaan. Sekä lapsen elämäntilanteen, että vanhemmuuden kartoitus tehdään vanhempien kanssa yhdessä. Kunnioittava ja lämmin suhtautuminen sekä lapsiin että vanhempiin on tärkeä. Vahvuuksien tunnistaminen, liittyivät ne sitten lapseen perheeseen tai omaan vanhemmuuteen, on vanhemmalle monesti yllätyksien ja ilon aihe. Paras kannustin vanhemmalle on, että oivaltaa miten monet asiat ovatkin hyvin. Vanhemmalle on myös voimaannuttavaa ja tulevaisuudenuskoa luovaa, kun haavoittuvuuksien tunnistamiseen yhdistyy mahdollisuus tehdä lapsen hyväksi jotain. Kun vahvuudet ja haavoittuvuudet on kartoitettu, vanhemmille kerrotaan mitkä ovat lasta suojaavia tekijöitä ja aletaan yhdessä miettiä, miten niitä voidaan tukea.

Lapset puheeksi -keskustelun apuna käytetään lokikirjaa, joka on työntekijällä mukana tapaamisissa. Siihen on lueteltu keskustelun teemoja tueksi

sekä työntekijälle että vanhemmalle. Lokikirjan tarkoituksena on olla apuna, jotta kaikki keskusteluun kuuluvat asiat käydään läpi. Kuitenkaan se ei saisi tehdä keskustelusta jäykkää tai rajoittaa sitä. Ohjeita on kuitenkin hyvä seurata melko tarkasti työmenetelmän ollessa uusi. Kun kokemusta karttuu, muuttuu myös työskentely luovemmaksi, ja lokikirja on apuvälineenä taustalla. Se esitellään myös vanhemmille, sillä loki pidetään esillä keskusteluissa. Heille voidaan myös antaa lokikirjan tai he voivat tulostaa sen netistä itselleen. Myös vanhempien on helpompi seurata keskustelun kulkua sen avulla. Arvioinnissa kartoitettavat vahvuudet ja haavoittuvuuden kirjataan lokiin, jotta niihin voidaan palata tulevissa tapaamisissa.

Jos huolta lapsen sosiaalisen verkon hataruudesta tai hänen pärjäämisestään nousee tapaamisissa esiin, voidaan tarvittaessa Lapset puheeksi -keskustelun jälkeen pitää Lapset puheeksi -neuvonpito. Neuvonpito järjestetään aina silloin, kun nähdään tarpeelliseksi vahvistaa lasta suojaavia tekijöitä eli niissä tilanteissa, kun lapsen, vanhemman ja työntekijän yhteistyö ei vaikuta tarpeeksi lapsen myönteisen kehityksen turvaamiseen. Apuna käytetään lapsen sosiaalisen verkoston, julkisen sektorin ja/tai kolmannen sektorin palveluita. Neuvonpito on toiminnallista verkostotyötä. Sen tavoitteena on saada aikaan sellaisia konkreettisia tekoja lapsen ja perheen arjessa, jotka tukevan lapsen ja perheen pärjäämistä. Niiden avulla rakennetaan toimivaa arkea. Neuvonpidossa rakennetaan silta uuden työpisteen ja perheen välille. Sen avulla perheen on helpompi aloittaa työskentely heidän kanssaan ja samalla vältetään putoaminen palvelujen väliin.

Lapset puheeksi -menetelmän kolmas vaihe on perheinterventio, joka on perheen kanssa tehtävää prosessityöskentelyä. Sen tavoitteena on auttaa vanhempaa tai vanhempia auttamaan lastaan. Perheintervention avulla pyritään avaamaan keskustelua vanhemman ongelmasta, esimerkiksi rikoksesta. Samalla tuetaan vuorovaikutusta perheenjäsenten välillä sekä heidän ongelmanratkaisutaitojaan. Perheinterventiotyöskentely käydään 7–8 tapaamisen puitteissa. Lisäksi vanhempien kanssa sovitaan seuranta, joka on 1–2 kertaa vuodessa. (Solantaus n.d.)

3.3 Menetelmän käyttö Vanajan vankilassa

Vanajan vankilassa Lapset puheeksi -menetelmä on yksi osa vanhemmuuden tukemista vankeusaikana. Sitä käytetään sekä siviilissä että vankilassa olevien vanhempien lasten näkökulmasta. Yksi tärkeimmistä asioista menetelmän käytössä on se, että vanhemman oma tuntemus ja näkemys lapsensa vahvuuksista ja haavoittuvuuksista tulee näkyväksi ja yhteisesti tarkasteltavaksi. Menetelmällä pyritään siihen, että vanhemman ymmärrys lapsensa tilanteesta konkretisoituu, tämän ollessa poissa lapsen arjesta. (Muurinen & Tyni 2016.)

Vanajan vankilan perhetyön erityisohjaaja ja tämän opinnäytetyö tilaaja Mia-Riikka Tyni (haastattelu 27.9.2016) kertoo menetelmän käytöstä Vanajalla seuraavasti. Lapset puheeksi -menetelmä pilotoitiin vankilaan vuonna 2013. Pilotointi tarkoittaa menetelmän kokeilua tai testijaksoa. Idea menetelmän pilotoimisesta vankilaan tuli Rikosseuraamuslaitoksen keskus-

hallinnolta, joka tilasi menetelmän suunnittelun vankilaan Tytti Solantaukselta. Menetelmä on alun perin kehitelty vanhemmuuden tueksi mielenterveysystöhön, jossa vanhempi saattaa olla viikkojakin pois lapsen elämästä. Se koettiin hyväksi myös vankilan perhetyöhön, sillä se on hyvin kevyt menetelmä, 1–2 keskustelua vanhemman kanssa. Lisäksi menetelmässä ei arvioida kenenkään tapaa tai kykyä olla vanhempi vaan pyritään herättämään vanhemman ajatuksia siitä, miten hän voi toteuttaa vanhemmuutta ja millainen vanhempi hän haluaa lapselleen olla. Menetelmän kautta pyritään siihen, että vanhemmuuden identiteetti vahvistuu, rikollisuuden identiteetti hämärtyy ja lapsen tarpeet nousevat omien tarpeiden edelle.

Vankeuslaki edellyttää, että jokaiselle vangille tulee tehdä yksilöllinen rangaistusajan suunnitelma, joka sisältää suunnitelman ja tavoitteet vankeusajasta, vapauttamisesta ja ehdonalaisesta vapaudesta. Arviointikeskus vastaa tästä suunnittelusta. Käytännössä Lapset puheeksi -menetelmää tehdään niiden henkilöiden kanssa, joiden rangaistusajan suunnitelmaan on merkattu tavoitteeksi vastuullinen vanhemmuus. Esimerkiksi sellaisessa tilanteessa, jossa arviointikeskus katsoo perheen olevan tärkeä tekijä rikoksettoman elämän kannalta, voidaan tämä asettaa tavoitteeksi. Vankilaan tullessa pidetään tulopuhuttelu, jossa käydään läpi rangaistusajan suunnitelmaan kirjatut tavoitteet ja mietitään, miten niihin päästään. Tässä kohtaa ne vangit, joilla on tavoitteena vastuullinen vanhemmuus, ohjataan vankilan perhetyöntekijälle ja aletaan keskustella Lapset puheeksi -menetelmästä ja sen toteuttamisesta.

Aiemmin mainittujen tavoitteiden lisäksi menetelmän avulla pyritään ehkäisemään ylisukupolvista huono-osaisuutta ja rikollisuutta. Lisäksi menetelmän kautta voidaan kuulla myös lasta. Lapsi elää aina vanhemman mielessä ja päinvastoin, oli tilanne mikä hyvänsä. Työntekijän haasteena on tunnistaa puhutaanko totta vai sanotaanko sitä, mitä työntekijä haluaa kuulla. Voi myös olla, että vanhemmalla on epärealistinen kuva siitä arjesta, missä lapsi elää, jos yhteistä arkea ei ole eletty pitkiin aikoihin. ”Rikollinen puhe” voi myös nousta keskusteluissa esille. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että yritetään lapsen tarpeiden varjolla saada jotain, mitä oikeasti itse haluaa.

Vanajan vankilassa on tehty lapset puheeksi -menetelmää noin parinkymmenen vanhemman/perheen kanssa. Menetelmän pilotointi loppui joulukuussa 2015, joten aika tuore työskentelymuoto on kyseessä. Menetelmää markkinoidaan perheille mm. esitteillä ja heitä kannustetaan käymään myös vankeuden jälkeen paikoissa, joissa menetelmä on käytössä. (Tyni, haastattelu 27.9.2016.)

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän opinnäytetyön tutkimustehtävänä oli selvittää vankien kokemuksia lapset puheeksi -menetelmästä sekä sen vaikutuksia heidän ja lastensa elämässä. Tavoitteena oli saada uutta asiakaslähtöistä tietoa menetelmästä sekä kartoittaa mahdollisia kehittämiskohtia. Lisäksi haluttiin tietää, miten menetelmä tukee vanhemmuutta ja onko se muuttanut heidän toimintaansa vanhempana.

Tutkimuskysymyksiksi valikoituivat tutkimustehtävän pohjalta:

1. Millaisena vangin kokevat Lapset puheeksi -menetelmän?
2. Millaisia vaikutuksia menetelmällä on ollut?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa kerrotaan tutkimuksen toteutuksesta. Alussa avataan laadullista tutkimusta, mitä se on ja miksi se valikoitui tämän opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi. Kappaleessa kerrotaan myös tutkimuksen eettisyydestä ja luotettavuudesta. Lisäksi avataan tutkimuksen käytännön toteutusta ja sitä, miten aineisto hankittiin. Lopuksi kerrotaan aineiston analyysistä ja miten analyysimenetelmä valittiin.

5.1 Laadullinen tutkimus

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmäksi valikoitui kvalitatiivinen, eli laadullinen tutkimus. Laadullisen tutkimuksen tyypillisiä piirteitä ovat kohteen laadun, ominaisuuksien ja merkitysten kokonaisvaltainen ymmärtäminen (Koppa 2015). Laadullisessa tutkimuksessa pyritään löytämään ja paljastamaan tosiasioita eikä tuoda todeksi jo olemassa olevia väittämiä. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Samalla se sisältää ajatuksen, että todellisuus on moninaista. Laadullisessa tutkimuksessa on suosittua käyttää ihmistä tiedonkeruun kohteena. Apuna voidaan käyttää myös erilaisia lomakkeita ja testejä. Lähtökohtana ei ole tutkia teorioita ja hypoteeseja, vaan tarkastella tutkimusaineistoa yksityiskohtaisesti ja monitahoisesti. Tutkija ei määrää sitä, mikä on tärkeää. Tyypillisesti laadullisessa tutkimuksessa kohderyhmä valitaan tarkoituksenmukaisesti eikä käytetä satunnaisotoksia. Lisäksi laadullisessa tutkimuksessa kaikkia tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja aineistoa tulkitaan sen mukaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 160–161.)

Laadulliseen tutkimusmenetelmään päädyttiin, koska haluttiin saada mahdollisimman syvällinen näkemys käsitellystä asiasta sekä luoda uutta tutkimustietoa, jota aiheesta on olemassa melko vähän. Tutkimustiedon haluttiin rakentuvan haastateltujen kokemuksista ja tuoda esille tutkittavien henkilöiden näkökulman, minkä vuoksi laadullinen tutkimus oli luonteva valinta.

Laadullisen tutkimuksen pyrkimyksenä ei ole tehdä tilastollisia yleistyksiä. Päinvastoin pyritään muun muassa ymmärtämään jotain tiettyä toimintaa, kuvaamaan tapahtumaa tai ilmiötä ja antamaan jollekin ilmiölle teoreettisesti mielekäs tulkinta. Usein aineistonkeruun yhteydessä pohditaan aineiston kokoa, kuinka paljon täytyy kerätä aineistoa eli montako ihmistä tutkimukseen osallistuu, jotta tutkimus olisi edustavaa, tieteellistä ja yleistettävissä. Tärkeää on kuitenkin muistaa, että tulkintojen kestävyys ja syvyys on ratkaisevaa, ei aineiston koko. Haastateltavien valinnan tulee kuitenkin olla tarkoitukseen sopivaa ja harkittua. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85–86.)

5.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkijan on otettava monia eettisiä kysymyksiä huomioon tutkimuksenteossa. Edellytyksenä eettisesti hyvällä tutkimuksella on hyvien tieteellisten käytäntöjen noudattaminen. Näihin käytäntöihin kuuluu, että tutkija noudattaa huolellisuutta, rehellisyyttä ja tarkkuutta itse tutkimustyössä ja tallennettaessa, esittäessä sekä arvioidessa tuloksia. Lisäksi tutkijan tulee soveltaa sellaisia tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmiä, jotka ovat eettisesti kestäviä. Tutkimus tulee myös suunnitella, toteuttaa ja raportoida yksityiskohtaisesti. Tutkimuksen lähtökohtana tulee olla ihmisarvon kunnioittaminen. Vastaajille annetaan mahdollisuus päättää, haluavatko he osallistua tutkimukseen. Tällä tavoin pyritään kunnioittamaan heidän itsemääräämisoikeuttaan. Tutkimukseen osallistuvilta henkilöiltä edellytetään yleensä perehtyneesti annettu suostumus. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimushenkilölle paljastetaan kaikki tärkeät näkökohdat siitä, mitä tapahtuu ja että tämä on kykenevä ymmärtämään tiedon. Henkilön tulee olla pätevä tekemään kypsiä, järkeviä arviointeja ja osallistumisen vapaaehtoista. (Hirsjärvi ym. 2013, 23–25).

Yksittäisessä tutkimuksessa on tärkeää arvioida sen luotettavuutta. Tällöin puhutaan tutkimuksen reliaabeliudesta ja validiudesta eli tutkimuksen toistettavuudesta ja pätevyydestä. Toistettavuus on mahdollista todeta monella tavalla. Esimerkiksi silloin tutkimusta voidaan pitää toistettavana, jos kaksi eri tutkijaa päätyvät samoihin tuloksiin. Pätevyys tarkoittaa sitä, että tutkimusmenetelmällä on kyky mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin. Tutkimuksen luotettavuutta lisää tutkijan tarkka selostus sen toteuttamisesta. Tutkijan tulee myös tarkasti perustella päätelmänsä esimerkiksi suorilla lainauksilla haastatteluista. (Hirsjärvi ym. 2013, 231–233).

Tässä tutkimuksessa pyrittiin heti alusta alkaen siihen, että se olisi eettisesti kestävä ja luotettava. Ennen tutkimuksen aloittamista haettiin tutkimuslupaa Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksiköstä ja odotettiin myönnteistä päätöstä. Myös vankilanjohdajalta pyydettiin suostumus vankien haastatteluille. Jokaiselta haastateltavalta pyydettiin tutkimusluvan mukaisesti suostumus (liite 1) haastattelun käyttöön opinnäytetyön aineistona. Haastattelulomakkeen mukana lähetettiin sekä saatekirje (liite 2), missä kerrottiin opinnäytetyöstä, sen tavoitteista ja toteutuksesta, että palautuskuori postimerkkeineen. Tutkimuksen kannalta pidettiin erittäin tärkeänä vastaajien anonyymiyttä. Saatekirjeessä korostettiin, ettei yksittäistä henkilöä voi tunnistaa lopullisesta työstä. Tämän toivottiin lisäävän vastaajien luottamusta ja rohkeutta vastata avoimesti annettuihin kysymyksiin. Siksi lomakkeessa ei kysytty henkilötietoja tai muita tarkennuksia esimerkiksi lasten määrästä. Opinnäytetyöhön kerätty aineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja työn valmistuttua kaikki aineisto hävitetään asianmukaisesti.

Tutkimustuloksia kirjatessa haastateltavia ei eroteltu toisistaan tunnisteilla. Tähän päädyttiin sen vuoksi, että haastateltavien anonymiteetti säilyisi eikä sen koettu olevan tutkimuksen tulosten kannalta tärkeää. Näiden asioiden vuoksi ei haastateltavista kerrottu myöskään tarkempia taustatietoja esimerkiksi onko joku haastateltavista vankilan perheosastolla tai valvotussa koevapaudessa.

5.3 Aineiston hankinta

Tutkimus toteutettiin Vanajan vankilassa vuoden 2016 heinäkuun ja syyskuun välisenä aikana. Tutkimukseen osallistui niitä vankeja, joiden kanssa on tehty Lapset puheeksi -menetelmää. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin avointa kyselylomaketta (liite 3), jossa esitetään kysymys ja jätetään vastausta varten tyhjä tila. Menetelmä valittiin siksi, että sillä uskottiin saavan enemmän tietoa kuin strukturoidulla haastattelulomakkeella. Lomakemuotoinen haastattelu valittiin taas sen takia, että haastateltavat voivat vastata anonyymisti annettuihin kysymyksiin ja koska se oli myös kätevin ja helpoin tapa myös vastaajien näkökulmasta, sillä vastaajat olivat joko vankilassa tai valvotussa koevapaudessa. Haastateltavat saatiin vankilan perheyön erityisohjaajan avulla, joka on tehnyt heidän kanssaan Lapset puheeksi-menetelmää. Lomakkeet palautettiin postitse mukana olevassa vastauskuoressa suoraan tutkijalle. Näin aineistoa ei päässyt näkemään kukaan muu kuin tutkija itse.

Hirsijärven ym. (2013, 196) mukaan postikyselyn etuja ovat vaivaton aineiston saanti sekä nopeus. Suurimmaksi ongelmaksi he nimesivät kadon, eli vastaamatta jättämisen. Kuitenkin, jos kyselyn lähettää jollekin tietylle ryhmälle ja se on heidän mielestään tärkeä, voi vastausprosentti olla korkea. Tässä opinnäytetyössä vastausprosentti oli 100, sillä kaikki palauttivat lomakkeet täytettyinä. Hankaluuksia tutkijalle ei aiheuttanut myöskään haastateltavien henkilötiedot, sillä työntekijä toimitti lomakkeet haastateltaville, jotka taas lähettivät ne tutkijalle.

Lomakehaastattelun toteuttamisessa on tärkeää muistaa, että kysytään tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimustehtävän kannalta merkityksellisiä kysymyksiä. Ei voi siis vain kysyä jotain sellaista, mitä on mukava tietää. Tutkimuksen teoreettisista lähtökohdista sekä tutkittavan ilmiön jo tiedetystä tiedosta täytyy siis löytyä perustelut jokaiselle kysymykselle. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75.) Tärkein vastaamiseen vaikuttava asia on tutkimuksen aihe. Kuitenkin tutkimuksen onnistumista voidaan tehostaa kysymysten tarkalla suunnittelulla ja lomakkeen laadinnalla. Avoin kysymystenasettelu antaa vastaajalle mahdollisuuden kertoa, mitä hänellä on mielessään ja se sallii vastaajan ilmaista omin sanoin itseään. Se ei myöskään ehdota vastauksia, mikä taas osoittaa vastaajien tuntemuksen aiheesta, näyttää mikä on tärkeää ja keskeistä vastaajien ajattelussa sekä ilmaisee heidän asiaan liittyvien tunteiden vahvuuden. Lomaketta laadittaessa tulee muistaa että tärkeintä on kysymysten selkeys. Kysymysten määrää ja järjestystä tulee myös miettiä tarkkaan. Ne eivät saa myöskään olla johdattelevia tai sisältää ammattikieltä, jota vastaajan voi olla vaikea ymmärtää. Vastauksille täytyy myös jättää tarpeeksi tilaa lomakkeessa. Kyselylomakkeen mukana laitetaan saatekirje, jossa kerrotaan kyselyn tärkeydestä, tarkoituksesta ja merkityksestä. Lisäksi siinä rohkaistaan vastaamaan kyselyyn ja muistetaan kiittää vastauksista. Saatekirjeessä on hyvä myös ilmoittaa mihin mennessä lomake tulee palauttaa ja huomauttaa, että postimaksu on maksettu. (Hirsijärvi ym. 2013, 198–204.)

Lopulliseen kyselylomakkeeseen tuli kuusi kysymystä. Kysymyksiä lähdettiin pohtimaan tutkimuskysymysten kautta ja niistä pyrittiin saamaan sellaisia, joiden avulla saataisiin vastaukset tutkimuskysymyksiin. Kysymyksistä

pyrittiin muotoilemaan sellaisia, ettei niihin voisi vastata pelkästään yhdellä sanalla. Lisäksi saatekirjeessä pyydettiin perustelemaan vastaukset tarkkaan ja kyselylomakkeessa kysymyksen jälkeen tuli yleensä tarkentava kysymys. Ennen kuin lomakkeet laitettiin haastateltaville, se käytiin läpi työn tilaajan eli vankilan perhetyön erityisohjaajan kanssa.

5.4 Aineiston analyysi

Opinnäytetyön aineiston analyysiksi valikoitui teoriaohjaava sisällönanalyysi. Tuomen ja Sarajärven (2009, 91,103) mukaan sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä ja sitä voi käyttää kaikissa laadullisissa tutkimuksissa. Yleinen kuvaus laadullisesta menetelmästä on tehdä aluksi vahva päätös mikä aineistossa kiinnostaa ja käydä läpi aineisto, merkitä ja erotella ne asiat jotka sisältyvät siihen ja jättää kaikki muu pois tutkimuksesta. Seuraavaksi kerätään asiat yhteen ja erotetaan muusta aineistosta. Sitten luokitellaan, teemoitellaan tai tyypitellään aineisto ja sen pohjalta kirjoitetaan yhteenveto. Tutkimuksen tarkoituksesta ja tutkimustehtävästä näkyy se, mistä ollaan kiinnostuneita tässä tutkimuksessa. Sisällönanalyysillä pyritään siihen, että saadaan kuvaus tutkittavasta ilmiöstä yleisessä ja tiivistetyssä muodossa. Erittäin tärkeää onkin, että kun kerätty aineisto on saatu järjestyksi, täytyy tutkijan kyetä tekemään perusteltuja johtopäätöksiä sen pohjalta.

Teoriaohjaavassa analyysissä ei nojata suoraan teoriaan, vaan siinä vain osittain kytkeydytään siihen. Teoria mahdollisesti myös ohjaa ja auttaa analyysin etenemisessä. Analyysissä edetään aluksi aineistolähtöisesti, mutta loppuvaiheessa tuodaan mukaan teorian määritelmiä. Analyysistä voi tunnistaa aikaisemman tiedon vaikutuksen, mutta sen merkitys ei testaa teoriaa vaan aukoo uusia näkökulmia. Aineistolähtöisyys ja valmiina olevat mallit vaihtelevat tutkijan ajatusprosessissa. Hän pyrkii yhdistelemään niitä toisiinsa ja sen tuloksena voi syntyä jotain uutta. Tällöin puhutaan abduktiivisesta päättelystä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96–97)

Teemoittelussa laadullinen aineisto pilkotaan ja ryhmitellään erilaisten aihepiirien mukaan. Tämä mahdollistaa tiettyjen teemojen esiintymisen vertailun aineistossa. Aineiston painopiste on siinä, mitä kustakin teemasta on sanottu. Aineistolle voi tehdä alustavan ryhmittelyn esimerkiksi haastateltavien sukupuolen tai iän mukaan. Tämän jälkeen aletaan aineistosta etsiä aiheita eli varsinaisia teemoja. Ajatuksena on poimia aineistosta näkemyksiä, jotka kuvaavat tiettyä teemaa. Tässä vaiheessa tutkijan tulee selvittää hakeeko aineistosta erilaisuutta vai samanlaisuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.)

6 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimustulokset perustuvat syksyllä 2016 kerättyyn aineistoon. Kaikki vastaajat ovat Vanajan vankilan avovankeja tai koevapausvankeja. Vastajia oli yhteensä viisi, joista neljä oli naisia ja yksi mies. Ensimmäiseksi aineiston analysoinnissa kaikki vastaukset koottiin yhteen samalle pohjalle, jotta niiden vertaaminen, analysointi ja jatkotyöstäminen olisi helpompaa.

Tämän jälkeen vastaukset jaettiin viiden eri teeman alle kyselyn kysymyksistä nousseiden teemojen mukaan. Tämän avulla tutkimustulosten kirjajaminen oli selkeämpää, kokonaiskuva hahmottui paremmin ja tulokset olivat helpommin luettavissa. Lisäksi tarkoituksena oli löytää vastauksista samankaltaisuuksia. Teemat eivät ole kovin tarkkaan rajattuja, sillä avoimesta kysymyksestä saattoi nousta asioita monen teeman alle. Aineistosta nostettiin suoria sitaatteja tekstiin.

6.1 Vanhemmuus ennen tuomiota

Kyselylomakkeen ensimmäisessä kysymyksessä selvitettiin vastaajan elämäntilannetta vanhempana ennen vankeusrangaistusta. Tällä kysymyksellä haluttiin saada tietoa siitä, millaisista lähtökohdista kyselyyn on lähdetty vastaamaan. Lisäksi haluttiin saada ymmärrys siitä, millaisista eri tilanteista henkilöt ovat lähteneet tekemään Lapset puheeksi -menetelmää. Vastauksista kävi ilmi, että vanhemmuus on ollut hyvin moninaista ja samassa perheessä lapsilla voi keskenään olla hyvin erilaiset perhesuhteet.

Tavallista työ- ja vapaa-aika-arkea yh-[vanhempana] kolmelle lapselle. Vanhin jo poissa kotoa, keskimäinen vuoroviikoin minulla ja [toisella vanhemmallaan] ja kolmannen kanssa kahdestaan ilman toista vanhempaa lainkaan mukana elämässämme. Vanhemmuus ollut jo yli 20v. päivittäinen toimenkuva, ylä- ja alamäkinensä. Siinä ei ole koskaan ollut ongelmia eikä muutoinkaan minkäänlaisia huolenaiheita, ei itseltäni eikä viranomaistaholta. Vasta elämän tragedioiden ja suunnitelmattomuuden, joka tuomion takana on, aiheutti suuren viranomaisverkoston ja elämänhallinnan ongelman, joka koskettaa suuresti ja syvästi minun ja lasteni elämää ja omaa vanhemmuuttani.

Viikonloppu[vanhempi] olen ollut ja omasta mielestäni ihan normi vanhemmuutta. Lapset olivat pääsääntöisesti joka toinen viikonloppu luonani.

Pääosan lasten elämästä ollut yksinhuoltaja. Lapset olivat avohuollon tukitoimena sijoitettuna joutuessani vankilaan. (Sij. oli oma pyyntöni).

Suurin osa vastaajista kokee eläneensä tavallista lapsiperheen arkea ja että heillä on ollut ihan normaalia vanhemmuutta.

6.2 Menetelmän vahvuudet

Lomakkeen toisella kysymyksellä kartoitettiin vastaajien kokemuksia Lapset puheeksi -menetelmästä. Suurimmalla osalla vastaajista kokemukset olivat positiivisia. Yksi vastaajista ei kokenut menetelmää hyvänä. Pääosin menetelmän koettiin kuitenkin olevan erittäin hyvä. Myös lasten näkökulma tuli esille vastauksissa.

- - Lapsetkin olivat pari kertaa mukana., niin ovat olleet hie-
man avoimempia sen jälkeen. Ovat kysyneet asioita mitä eivät
ennen keskustelua kysyneet. Eli ovat olleet rohkeampia esit-
tämään kysymyksiä.

Lapset puheeksi -keskustelu koettiin varsin kattavaksi. Vastauksista kävi
myös ilmi se, että vastaajan kokemuksen mukaan työntekijällä tulee olla
vahvuuksien ja haavoittuvuuksien löytämisessä ja todelliseksi tunnistami-
sessa vahva ammattitaito ja hänen tulee ymmärtää erilaisuutta. Hyvinä puo-
lina nousi esille myös se seikka, että keskustelussa keskitytään yhteen lap-
seen kerrallaan, vaikka vanhemmalla olisi useampi lapsi.

Erityisen antoisaa oli kuvailla vain yhtä lasta ja keskustella
siitä enemmän. Koin sen oikein hyvänä menetelmänä.

6.3 Menetelmän haavoittuvuudet

Haavoittuvuusiakin löytyi jonkin verran vastauksista. Koettiin, että kes-
kustelussa työntekijä voi tehdä vääriä tulkintoja vastauksista, jolloin aiheu-
tuu turhaa työtä tai todellinen avuntarve jää näkemättä. Lisäksi menetelmä
koettiin liian yksinkertaisena ja pintapuolisena. Yhdestä vastauksesta nousi
ajatus, että työntekijä saattaa sortua omien ajatustensa ja asenteidensa
taakse tulkintoja tehdessään. Vastaajan mukaan vanhempi saattaa myös ko-
kea ahdistavaksi vastata ja kertoa lapsestaan asioita, joista on kokenut tul-
leensa arvostelluksi aikaisemmin.

Haavoittuvuus tulee näissä asioissa vasta silloin kun asia ai-
heuttaa [vanhemmalle] ja lapselle ongelmia taikka huolia, ei
silloin kun työntekijä näin haluaisi sen olevan haavoittu-
vuutta. Jokainen vanhempi ja jokainen lapsi on omanlaisensa
ja erikoinen yksilö ja yksikkö. Kun vanhemmuus ei aiheuta
vaikeuksia eikä harmaita hiuksia, vaikka lapsi olisikin ”sihti-
kurkku” taikka erillään toisista/vieraista, aluksi tutkiva ja tar-
kasteleva 1-vuotias ihmisen alku, ei tule yhdenkään ulkopuo-
lisen ”ammattilaisen” omat ajatuksen saada aikaan huolia sel-
laisesta josta huolia ei ole.

6.4 Menetelmän vaikutukset

Kyselylomakkeen kolmannella, neljännellä ja viidennellä kysymyksellä
kartoitettiin menetelmän vaikutuksia. Kysymykset liittyivät vanhemman ja
lapsen väliseen suhteeseen, vanhempana toimimiseen ja vanhemmuuden tu-
kemiseen.

Menetelmän koettiin vaikuttaneen vanhemman ja lapsen suhteeseen jonkin
verran. Muutosta huomattiin siinä, että lapset ovat rohkeammin kysyneet
asioita vanhemmalta menetelmän myötä. Lisäksi koettiin, että erityisesti
tuomion aikana suhde muuttui jonkin verran vanhemman näkökulmasta,

sillä sai kuulla lasten ajatuksia ja mielteitä toista kautta. Kolme viidestä vastaajasta oli sitä mieltä, että menetelmä ei ole vaikuttanut heidän ja lapsensa väliseen suhteeseen.

Kaikki vastaajat, yhtä lukuun ottamatta, olivat sitä mieltä, että menetelmä tukee heidän vanhemmuuttaan. Vastaajat kokivat saaneensa menetelmän avulla hyviä neuvoja ja lisäksi he kokivat menetelmän herättäneen heissä kysymyksiä ja avanneen keskusteluja. Lapset ovat menetelmän myötä olleet keskustelussa avoimempia ja puheliaampia, mitä eivät vastaajan mukaan yleensä ole. Lapsen näkökulma nousi esille myös tässä kohtaa.

Se, että lähdin tähän mukaan, osoitti lapsille sitä, että he ovat tärkeitä ja heidän ääntään kuullaan. Ehkä olen hitusen ajattelevaisempi.

Erään vastaajan mukaan menetelmä itsessään ei muuttanut tai tukenut hänen vanhemmuuttaan suuntaan tai toiseen. Hän koki, että vahva vanhemuus ja vaistoihin perustuva vanhempana oleminen ei juurikaan tarvitse menetelmiä tuekseen. Kuitenkin hän oli sitä mieltä, että menetelmän avulla saadaan lapsi helpommin näkyväksi ja sanallistetuksi.

- - Lapsen erilaisuus ja ennen kaikkea oikeus olla erilainen/omanlainen on kuitenkin mahdollista saada näkyväksi ja kenties sanallistetuksi helpommin noiden kysymysten avulla.

Vastauksista nousi esille sekä myönteisiä että kielteisiä vastauksia siihen, onko toiminta vanhempana muuttunut. Kolme vastaajaa viidestä oli sitä mieltä, että heidän toimintansa vanhempana ei ole muuttunut menetelmän myötä. Kaksi vastaajaa koki, että menetelmä on muuttanut heidän vanhemmuuttaan parempaan suuntaan.

No ei oikeastaan. Aiheuttaa vaan keskustelua jos epäkohtia.

Varmaankin jotakin sisäistyi. Lasten persoonallisuuksien vahvempi huomiointi.

On, suhde muuttunut läheisemmäksi. Tulee tehtyä lasten kanssa enemmän yhteisiä asioita ja on läsnä lapsen arjessa.

6.5 Kehittämiskohteet

Viimeisessä kysymyksessä annettiin vastaajalle mahdollisuus kertoa omin sanoin mitä muuta he haluaisivat sanoa menetelmästä. Menetelmän vetäjille annettiin kiitosta ja sanottiin, että menetelmän tekoa kannattaa jatkaa, sillä menetelmän on koettu olevan antoisa prosessi. Vastauksissa tuli esiin myös joitain kehittämiskohtia.

Lapset puheeksi -keskustelua pitäisi enemmän yksilöllistää ja syventää, koska nyt liian kaavan mukaan menevää. Eli toimintaa pitäisi kehittää, jotta tästä saataisiin enemmän hyötyä. Nyt keskustelu liian ”kaavamaista”. Alkuhan on hyvä.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tutkia vankien kokemuksia Lapset puheeksi -menetelmästä. Tutkimuskysymyksinä olivat millaisena vangit kokevat menetelmän ja millaisia vaikutuksia sillä on ollut heidän elämässään. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat ne Vanajan vankilan vangit, joiden kanssa on tehty Lapset puheeksi -menetelmää. Tässä luvussa kuvataan tutkimustuloksista tehtyjä johtopäätöksiä peilaten niitä tutkimuskysymyksiin ja taustateoriaan. Viimeisessä alaluvussa tarkastellaan aiheeseen liittyviä aikaisempia tutkimuksia.

Vanajan vankilassa on tehty Lapset puheeksi -menetelmää noin parinkymmenen perheen tai vanhemman kanssa. Tämän tutkimuksen otos oli viisi haastateltavaa. Voidaan siis sanoa, että vastaajissa on 25 % koko kohderyhmästä. Tämän myötä voitaneen olettaa, että vastaukset olisivat olleet samansuuntaisia, jos koko kohderyhmä olisi vastannut kysymyksiin.

Tutkimuksen päätulokseksi nousi, että Lapset puheeksi -menetelmä on vankilan perhetyössä erittäin hyödyllinen ja tarpeellinen työväline. Sen avulla sekä vanhemmat että lapset saavat äänensä kuuluviin. Samalla uskalletaan ottaa puheeksi sellaisia asioita, joista ei mahdollisesti muuten tulisi keskusteltua. Myös vanhemman ja lapsen suhteen voi sanoa lähentyneen menetelmän myötä. Vastaajat kokivat erittäin tärkeänä sen, että menetelmä vaikutti positiivisesti sekä heihin itseensä, että lapsiin. He myös kokivat, että menetelmä tukee heidän vanhemmuuttaan.

7.1 Millaisena vangit kokevat Lapset Puheeksi -menetelmän?

Pääosin kokemukset menetelmästä olivat hyvin positiivisia. Yksi vastaaja koki menetelmän liian yksinkertaiseksi ja pintapuoliseksi, kun taas toisen mielestä se on hyvin kattava. Lisäksi koettiin hyväksi se, että asioita käytiin läpi keskustelun avulla. Tämän koettiin laajentavan ja monipuolistavan menetelmää entisestään. Erityisen antoisaksi koettiin se, että sai keskittyä yhteen lapseen kerrallaan. Tämä auttaa vanhempaa näkemään lapsen yksilönä ja omana persoonanaan eikä vain yhtenä monesta lapsesta. Menetelmän koettiin myös saavan lapsen enemmän näkyväksi ja sanallistetuksi, mihin menetelmällä pyritäänkin. Positiivisia kokemuksia tuli myös siitä, kun lapsen olivat olleet pari kertaa mukana keskustelussa. Tämän koettiin olleen lapsille tärkeää ja keskustelujen koettiin antaneen lapsille rohkeutta kysellä asioista ja olleen muutenkin avoimempia. Lisäksi vastaajat kokivat saaneensa menetelmän myötä hyviä neuvoja, liittyen vanhemmuuteen ja lapsiin. He myös kertoivat menetelmän herättäneen heissä kysymyksiä ja keskusteluja. Menetelmän tarkoituksena onkin herätellä vanhemman ajattelua ja pohdintaa omasta vanhemmuudestaan ja siitä minkälainen vanhempi haluaa lapselleen olla.

Teoriaosuudessa käydään useassa kohdassa läpi lapsen tuntemuksia liittyen vanhemman vankeusrangaistukseen ja korostetaan sitä, miten tärkeää lapselle on kertoa totuudenmukaisesti vanhemman vankeudesta. Lisäksi kerrotaan siitä, miten tunteita voi käsitellä ja siten vähentää lapsen huolta ja ah-

distusta. Lapset puheeksi -menetelmä on hyvä keino myös tähän, sillä menetelmän myötä lapsi pääsee puhumaan työntekijän kanssa ajatuksistaan ja tuntemuksistaan.

Muutamia huolenaiheita nousi aineistosta esiin vastaajien taholta. Vastaajaa huoletti se, onko väärintulkinnan mahdollisuus olemassa keskusteluissa. Koettiin, että työntekijällä on suuri vastuu tässä, sillä kysymyksiin ei ole olemassa oikeita ja väriä vastauksia. Vastauksissa nostettiin esille myös sellainen huomio, että jos vanhempi on kokenut aikaisemmin tullessaan arvostelluksi jossain vanhemmuuteen liittyvässä asiassa, hänen voi olla vaikeaa ja ahdistavaa jutella siitä. Tämän vuoksi onkin erittäin tärkeää, että keskustelu käydään luottamuksen ja avoimuuden ilmapiirissä, jotta vanhempi voi kokea olonsa turvalliseksi kertoessaan tällaisista kokemuksista ja muista vaikeista asioista.

Teoriaosuuden luvussa 2.1 tarkasteltiin kiistanalaisia perhesuhteita ja sitä, miten monesti vankien perheet määritellään helposti ongelmaperheiksi suhteessa tavanomaiseen ja ideaaliin perhekäsitykseen. Tämä ajatus nousi myös haastatteluaineistosta esiin kohdassa, jossa pohdittiin työntekijän virheellisten tulkintojen mahdollisuutta. Vastauksesta voidaan päätellä, että vastaajalla voi olla se kokemus, että heidän on määritelty ongelmaperheeksi ja tulkinnat tehdään niiden silmälasien läpi.

7.2 Mitä vaikutuksia menetelmällä on ollut?

Tulosten perusteella voidaan sanoa, että menetelmällä on ollut pelkästään positiivisia vaikutuksia sekä vanhempiin että lapsiin. Kaikki vanhemmat, yhtä lukuun ottamatta, kokivat menetelmän tukeneen ja vieneen heidän vanhemmuuttaan parempaan suuntaan. Vastauksissa tuli esille myös ennaltaehkäisevyyden näkökulma, mikä on yksi menetelmän pyrkimyksistä. Vastaajat kertovat, miten he menetelmän myötä tekevät enemmän yhteisiä asioita lasten kanssa ja ovat läsnä lapsen arjessa. He myös kokevat pystyvänsä huomioimaan lasten persoonallisuuksia vahvemmin sekä olevan ajattelevaisempia. Lisäksi koettiin tärkeäksi se, että lähteminen mukaan menetelmän tekoon osoitti lapsille heidän olevan tärkeitä ja, että heidän ääntään kuullaan. Muun muassa nämä edellä mainitut asiat ovat erittäin hyvä perustelu sille, miksi menetelmää tulisi tehdä vankilassa mahdollisimman laajasti myös jatkossa. Luvussa 2.1 todettiin, että perhesuhteet ovat erittäin tärkeässä roolissa lapsen fyysisen, psyykkisen, sosiaalisen kehityksen sekä neurofysiologisen kypsymisen kannalta. Menetelmän avulla pyritään nimenomaan vahvistamaan vangin perhesuhteita ja sitä kautta ennaltaehkäisemään lapsen ongelmia.

Vastauksista ilmeni myös se, miten tärkeää vanhemmille on kuulla lastensa ajatuksia. Oli huomattu, miten menetelmän myötä lapset ovat keskustelleet ja kyselleet asioista, mistä eivät ole ennen menetelmää puhuneet. Vastauksissa kerrottiin myös siitä, miten hienoa oli kun sai kuulla lasten mielteitä ja ajatuksia myös toista kautta. Tämä ymmärrettiin niin, että työntekijä on jutellut menetelmän puitteissa lasten kanssa, jonka jälkeen hän on keskustellut vanhemman kanssa siitä mitä lapset ovat puhuneet. Tästä voitaneen-

kin päätellä, että lapsi puhuu työntekijän kanssa eri asioista kuin vanhemman kanssa. Kyse voi olla esimerkiksi salaisuuden taakasta, josta kirjoitettiin aikaisemmin luvussa 2.3. Lapsi haluaa suojella vanhempansa eikä halua herättää vanhemmassa huolta.

7.3 Katsaus aiempiin tutkimuksiin

Lapset puheeksi -menetelmän käyttöä vankilassa ei ole aikaisemmin tutkittu. Sen sijaan vanhemmuudesta vankilassa ja vankilan perhetyöstä löytyi useita hiljattain tehtyjä tutkimuksia. Tarkasteltaessa näiden tutkimusten tuloksia on vankilan perhetyöstä ja vankivanhemmuudesta noussut samansuuntaisia ajatuksia, kuin tässä tutkimuksessa. Seuraavaksi esittelen muutama näistä tutkimuksista.

Pia Pellonpää ja Sanna-Kaisa Peräinen (2013) tutkivat opinnäytetyössään vankilan perhetyötä ja vankien kokemuksia siitä. Heidän tutkimuksensa tulokset osoittavat, että vaikka parempaan suuntaan onkin menty, on vankilan perhetyössä Suomessa vielä paljon kehitettävää. Tutkimus myös osoittaa, että perheet pitävät erittäin tärkeänä vankeudessa olevan vanhemman ja lapsen välisen suhteen säilymistä. Tuloksen myös näyttävät, että avolaitoksiin oltiin yleisesti tyytyväisempiä kuin suljettuihin vankiloihin, sillä tapaamiskäytännöt, lapsiystävällisyys ja perhetyön käytännöt vaihtelevat suuresti vankiloiden välillä.

Katariina Halonen on tutkinut vankilan perhetyötä vuonna 2009. Opinnäytetyö oli toteutettu haastattelemalla sekä vankeja että vankilan työntekijöitä. Myös tästä tutkimuksesta kävi ilmi, että perhetyössä vankiloiden välillä on suuria eroja. Tutkimuksen tuloksista nousi kolme asiaa vankilan perhetyön tavoitteeksi. Näitä ovat perheen selviäminen, uusintarikollisuuteen vaikuttaminen sekä lapsen edun tavoitteleminen.

Marjo Liukkonen (2015) on tutkinut Rikosseuraamuslaitoksen Lapsi- ja perhetyön linjauksia vuodelta 2013. Hänen opinnäytetyössään keskitytään siihen, miten nämä linjaukset ovat toteutuneet Helsingin vankilassa. Tutkimuksen perusteella enemmistö kyselyyn vastanneista työntekijöistä ei tuntenut linjauksia lainkaan tai ne tunnettiin huonosti. Kuitenkin koettiin tärkeäksi huomioida lapsinäkökulma ammattiryhmien välisessä työnjaossa, vankiin liittyvissä työtehtävissä sekä lapsen kohtaamisessa. Myös vartijoiden työnkuvan ja koulutuksen kehittämistä perhetyötä sisältäväksi kannatettiin. Linjauksien noudattaminen edellyttääkin koko henkilökunnan koulutusta.

Elina Mäkelä (2014) tutkii sosiaalityön pro-gradu tutkielmassaan vankien vanhemmuuden tukemista ja vankien lasten huomioimista vankilasosiaalityössä. Hänen tutkielmastaan käy ilmi, että vankien vanhemmuutta pyritään tukemaan monin eri tavoin, pääasiassa vangin ja työntekijän välisen vuorovaikutussuhteen kautta. Myös vankien lapsia huomioidaan muun muassa tukemalla siviilissä vankien perheitä sekä tekemällä paikoin tiivistä yhteistyötä lasten asioissa. Tutkimuksessa todetaan, että muun muassa aika- ja resurssipula luovat haasteita vanhemmuus- ja perhetyöskentelylle, vaikka työskentelyä mahdollistavia seikkoja tunnistetaan.

Edellä mainittujen tutkimusten ja oman opinnäytetyöni tulosten perusteella voidaan siis sanoa, että sekä työntekijät että vangit kokevat perhetyön vankilassa erittäin tärkeäksi. Vankilan perhetyötä on viime aikoina pyritty kehittämään eri tavoin, mutta paljon on vielä kehitettävää. Useassa tutkimuksessa kävi ilmi, että perhetyö eri vankiloiden välillä voi olla hyvin erilaista. Lapsi- ja perhetyön linjaukset, joissa korostetaan lapsen ja perheen näkökulman huomioimista ja tiedostamista alan työssä, ei noussut tutkimuksissa erityisesti esille tai jos nousi, sitä ei tunnettu kovinkaan hyvin. Tässä olisi kehittämisen paikka, että linjaukset saataisiin käytäntöön joka vankilassa Suomessa ja niiden käyttöä ja vaikutuksia seurattaisiin.

8 POHDINTA

Tässä luvussa pohdin sekä tutkimuksen tuloksia, että koko opinnäytetyöprosessia. Pyrin avaamaan omia ajatuksiani liittyen tutkimuksen eri vaiheisiin sekä omaan ammatilliseen kasvuuni opinnäytetyöprosessin aikana.

8.1 Tulosten pohdinta

Opinnäytetyön tavoitteena oli saada asiakaslähtöistä tietoa Lapset puheeksi -menetelmästä sekä kartoittaa mahdollisia kehittämiskohtia. Mielestäni tavoitteet täyttyivät hyvin. Olin todella tyytyväinen, että kaikki haastateltavat vastasivat kyselyyn ja palauttivat ne aikataulun mukaisesti. Lisäksi oli hienoa nähdä, miten kattavia vastauksia sain. Huomasin kyllä, että suurin osa oli paneutunut vastaamiseen kunnolla, mikä varmasti kertoo siitä, että menetelmä on ollut heille tärkeä. Aluksi minua hieman pelotti ja jännitti, saaisinko yhtään vastausta, mutta tämä huoli oli turha.

Ennen haastatteluita mietin kovasti sitä, millaisia vastauksia tulen saamaan kyselyyn. Pohdin, vastaavatko vanhemmat siten, mitä he oikeasti ajattelevat, vai kertovatko he sitä mitä minä haluan kuulla. Tämä oli yksi syy siihen, miksi valitsin haastattelumenetelmäksi lomakehaastattelun. Ajattelin, että kun vastaaja itse saa nimettömänä kirjoittaa, niin mahdollisuudet saada totuudenmukaisia vastauksia ovat paremmat. Uskon myös, että tuntemattomalle ”kasvottomalle” tutkijalle, eli minulle, oli helpompi kertoa myös kehittämisideoita tai haavoittuvuuksia menetelmästä. Kuten aikaisemminkin tuli esille, Vanajalla on tehty menetelmää vasta parinkymmenen perheen kanssa. Itse sain viisi vastaajaa tähän tutkimukseen, mikä on mielestäni todella hyvä määrä kohderyhmään nähden.

Mielestäni oli hienoa, miten lapsen näkökulma nousi esiin useassa vastauksessa. Mielestäni tämä kertoo siitä, miten vanhemmuuden identiteetti on sisäistetty ja pystytään näkemään lapsen tarpeet ja asettamaan ne omien tarpeiden edelle sekä asettumaan lapsen asemaan. Työn teoriaosuudessa korostetaan lapsen oikeuksia hyvinkin paljon. On kuitenkin tärkeää muistaa, että lapsen oikeus ei ole kuitenkaan sama asia kuin lapsen etu. Vaikka lapsella lain mukaan oikeus myös vanhemman vankeusrangaistuksen aikana tämän huolenpitoon ja hoivaan, ei se silti ole aina lapsen edun mukaista. Esimerkiksi jos vanhempi suorittaa tuomiota rikoksesta, joka on kohdistunut omaan lapseen.

Suurin haaste menetelmän vetäjälle on mielestäni se, että tunnistaa keskustelussa vanhemman puheesta sen, mikä on totta ja mikä ei. Tällä en tarkoita sitä, että pitäisi epäillä kaikkea mitä vanhempi sanoo. On kuitenkin tärkeää tiedostaa, että vanhempi voi haluta, syystä tai toisesta, pitää yllä niin sanottua onnellisuusmuuria. Tällä tarkoitetaan sitä, että pyritään pitämään julkisivu kunnossa, vaikka todellisuudessa ongelmia on paljon. Jotta perhettä voi todella auttaa, täytyy nähdä tämän onnellisuusmuurin taakse, ja päästä työstämään ongelmia yhdessä perheen kanssa.

Jotta menetelmä toimisi, se vaatii sitoutumista sekä työntekijältä että vanhemmalta. Avoimuus ja kommunikointi ovat tärkeässä roolissa. Tärkeää onkin saavuttaa molemminpuolinen luottamus niin, että uskaltaa sanoa ääneen omia todellisia ajatuksiaan, eikä tarvitse lähteä pohtimaan mitä toinen todella tarkoittaa sanoessaan jotakin. Kysymys kuuluukin, miten tällainen luottamuksen ja avoimuuden ilmapiiri saadaan aikaiseksi. Eräs vastaaja kertoi, miten se aiheuttaa vaan keskustelua, jos on epäkohtia vanhempana toimimisessa. Tästä voitaneen päätellä, että tiedostetaan epäkohtien olemassaolo, mutta jostain syystä niitä ei haluta ottaa puheeksi. Taustalla voi olla monia syitä, esimerkiksi pelko siitä, että hänet nähdään huonona vanhempana tai halutaan pitää yllä mielikuvaa siitä, että kaikki on hyvin.

Myös väärintulkinnan mahdollisuus nousi esiin jossain vastauksessa. Tämä asia on mielestäni myös korjattavissa avoimen kommunikoinnin kautta. Keskustelussa on mahdollisuus kysyä ja tarkentaa, että tarkoittiko nyt tätä tai ymmärsinkö oikein jotain. Koko menetelmän ideanahan on yhdessä vanhemman kanssa pohtia lapsen vahvuuksia ja haavoittuvuuksia. Kysymys siis ei ole siitä, että vanhempi kertoo lapsestaan asioita ja työntekijä ilmoittaa, onko kyseessä vahvuus vai haavoittuvuus. Kuitenkin tällainen asia tuli ainakin itselleni mieleen joidenkin vastausten kohdalla.

Työskennellessäni jäin myös pohtimaan sitä, mitkä asiat tekevät menetelmästä vanhempien mielestä niin hyvän. Tulin siihen johtopäätökseen, että kun työskentelyssä lähdetään liikkeelle ja edetään positiivisten asioiden kautta, niin näiden myötä lisääntyy vanhempien motivaatio ja halu työskennellä. Keskustelussa ei haeta oikeaa tapaa olla vanhempi, vaan mietitään sitä, mikä olisi juuri minun tapani olla vanhempi ja vahvistetaan hyviä asioita. Voisin kuvitella, että tulokset eivät olisi olleet näin hyviä, jos menetelmässä käytäisiin läpi niitä asioita, missä on epäonnistuttu vanhempana, eikä niitä missä on onnistuttu ja mitkä ovat hyviä juttuja.

Teoriaosuuden luvussa 2.1 viitataan Rosi Enroosiin väitöskirjassaan esittämään ajatukseen perheiden kiistanalaisuudesta ja siitä, miten eri perheenjäsenillä ja vankilan ammattilaisilla voi olla hyvin erilaiset mielipiteet siitä, mikä on perheelle hyväksi. Tästä tuli mieleeni vastaukset, joissa kerrottiin vastaajilla olleen ihan ”normivanhemmuutta” ja eläneen ”perus lapsiperheen arkea”. Itselläni heräsi kysymys siitä, mikä on tätä normaalia vanhemmuutta ja perusarkea kellekin ja kuka sen määrittelee. Se mikä on toiselle normaalia perusjuttua, voi jollekin toiselle olla hyvinkin epänormaalia. Vaikka ihminen itse määrittelee normaaliuden, vaikuttavat siihen varmasti myös yhteiskunnassa ja lähipiirissä vallitsevat ajatukset siitä.

Vankilan perhetyö on mielestäni todella tärkeää ja sitä tulisi kehittää edelleen. Lapset puheeksi -menetelmä on mielestäni erittäin tarpeellinen ja hyödyllinen väline koko perheen tukemiseen sekä vanhemman vankeusaikana, että sen jälkeen. Vanhemman tuomio vaikuttaa lapseen todella voimakkaasti, kuten teoriaosuudessa tuli ilmi, ja mielestäni tämä menetelmä paneutuu juuri siihen. Menetelmän myötä lapsi voi puhua tuntemuksistaan ja huoltaan turvalliselle aikuiselle. Samalla työntekijä voi kertoa tai auttaa vanhempaa kertomaan, lapsen iän mukaisella tavalla, hänelle vankilasta ja siitä miksi vanhempi on siellä. Työntekijä myös auttaa lasta käsittelemään tunteita, mitä nämä asiat lapsessa herättävät.

Mieleeni tuli myös joitain jatkotutkimusaiheita liittyen menetelmään. Olisi mielenkiintoista kuulla vankien lasten ajatuksia menetelmästä, miten menetelmä näyttäytyy heille ja kokevatko he sen vaikuttavan jotenkin heidän elämänsä. Myös työntekijöiden näkökulma menetelmästä ja sen vaikutuksista olisi mielenkiintoista kuulla. Toki siitä kerrottiin yhden haastattelun verran tässä tutkimuksessa, mutta olisi mielenkiintoista kuulla miten eri vankiloissa menetelmää toteutetaan ja miten se koetaan niissä. Olisi myös mielenkiintoista verrata tutkimusten tuloksia keskenään ja katsoa minkä verran löytyy yhtäläisyyksiä oman tutkimukseni tulosten kanssa.

8.2 Opinnäytetyöprosessin pohdinta

Opinnäytetyöprosessi sai alkunsa syventävässä harjoittelussa vankilan perheosastolla syksyllä 2015. Silloin minulle ehdotettiin muutamaa opinnäytetyöideaa Lapset puheeksi -menetelmään liittyen. Ajatus jäi hautomaan mieleeni ja helmikuussa 2016 otin yhteyttä Mia-Riikka Tyniin ideoiden merkeissä ja aloimme suunnitella opinnäytetyön aiheita. Itseäni kiinnosti erityisesti käyttäjien kokemukset menetelmästä ja sitä ajatusta lähdin työstämään. Itse menetelmä oli koko ajan työskentelyn keskiössä, koska myös omasta mielestäni se on erittäin hyvä ja toimiva työväline. Sen kiehtovuutta lisää se, että sitä voi käyttää kaikkien kohderyhmien kanssa.

Menetelmän ennaltaehkäisevä näkökulma on se juttu, mikä tekee mielestäni menetelmästä niin mielenkiintoisen ja tarpeellisen. Jos lapset ja perheet saavat avun varhaisessa vaiheessa, se säästää monelta vaikeudelta myöhemmin sekä heidän itsensä, lähipiirinsä että koko yhteiskunnan näkökulmasta katsottuna. Samalla voidaan saada myös suomalaista puhekulttuuria hieman avoimemmaksi ja positiivisemmaksi. Menetelmän myötä opitaan siis sitä, että myös vaikeista asioista voidaan jutella ja asioita voi lähteä muuttamaan positiivisten asioiden kautta.

Koko opinnäytetyöprosessi sujui mielestäni yllättävänkin sujuvasti muiden koulutehtävien ja arjen pyörittämisen ohella. Tein työtä pikkuhiljaa pala kerrallaan, eikä se aloittamisen jälkeen enää tuntunut niin suurelta kokonaisuudelta. Rajasin aihealueen mahdollisimman tarkasti, jotta pysyttäisiin asiassa eikä lähdettäisi rönsyilemään. Esimerkiksi teoriaosuudessa keskityin vain sellaisiin asioihin, joiden ajattelin tukevan tutkimusta parhaiten ja myös auttavan lukijaa ymmärtämään vankilamaailmaa, vaikka se olisi aivan vieras asia hänelle.

Opinnäytetyön tilaaja ja Vanajan vankilan perhetyön erityisohjaaja, Mia-Riikka Tyni, oli erittäin suurena apuna minulle koko opinnäytetyöprosessin ajan. Kävimme monia erittäin mielenkiintoisia keskusteluja liittyen Lapset puheeksi -menetelmään ja vanhemmuuteen vankilassa. Vaikka minulla oli harjoittelun myötä kertynytkin tietoa vankilamaailmasta, keskustelujen avulla ymmärrykseni lisääntyi ja sain paljon arvokasta tietoa opinnäytetyöhöni liittyen. Harjoittelun aikana sain osallistua yhteen Lapset puheeksi -keskusteluun, jota Mia-Riikka veti, ja tämän myötä menetelmä oli minulle tuttu asia jo ennen opinnäytetyön tekemistä.

Oman ammatillisuuden kasvun näkökulmasta opin valtavasti tämän prosessin aikana. Alkuun minua mietitytti saisinko yksin tehtyä tutkimuksen ja tulisiko aikataulussa pysyminen olemaan haastavaa. Työn edetessä huomasin kuitenkin, että yksin tekeminen oli oikeastaan hyvä vaihtoehto minulle, sillä pystyin itse säätelemään paremmin ajankäyttöäni ja tekemään työtä silloin kun itselle parhaiten sopi. Opinnäytetyötä tehdessä huomasin myös, miten tärkeää on välillä pitää taukoa työskentelystä ja samalla ajatukset aiheeseen liittyen kypsyivät. Itse tutkimuksen teosta opin myös paljon. Taustateorioiden kerääminen, haastattelulomakkeiden tekeminen sekä aineiston kokoaminen olivat opettavaisia kokemuksia. Välillä työskentelyssä tuli epätoivon hetkiä ja mietitytti, tuleeko työstä mitään. Kuitenkin olen tyytyväinen lopputulokseen, ja siihen että sain työn aikataulun mukaan valmiiksi.

Ammattitietoa aiheesta minulle kertyi hurjasti lukiessani tausta-aineistoja ja muita tutkimuksia, joita aiheesta on tehty. Koen, että ymmärrykseni erilaisesta vanhemmuudesta vahvistui ja huomasin, miten tärkeää on ymmärtää myös sitä, mistä lähtökohdista ihminen tulee. Mielestäni työlläni on tutkimuksellista arvoa myös siinä mielessä, että esimerkiksi menetelmän vetäjät voivat keskittyä tutkimuksessani nousseisiin kehittämiskohtiin ja menetelmän haasteisiin, ja sitä kautta pyrkiä ennaltaehkäisemään niitä asioita tulevaisuudessa. Haastatteluaineisto myös mahdollisesti auttaa menetelmän vetäjää ymmärtämään paremmin vankia, jonka kanssa työskentelee.

Työskentelyssäni pyrin olemaan objektiivinen ja tuomaan monenlaisia näkökulmia aineistosta esiin. Halusin nostaa esille lainauksia haastatteluaineistosta, jotta vastaajien ääni saataisiin paremmin kuuluviin ja todelliset tilanteet heidän elämästään näkyviin. Solantaus (n.d.) kirjoittaa Lapset puheeksi -lokikirjassa ”parhaimmillaan Lapset puheeksi -työskentely on rakentavaa ja luovaa keskustelua lasten ja perheen hyväksi”. Mielestäni tämä ajatus näkyi myös haastateltavien vastauksissa, mikä kertoo siitä että työskentelyssä on onnistuttu.

LÄHTEET

Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta 60/1991. 21.8.1991. Finlex. Viitattu 24.8.2016. <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sops-teksti/1991/19910060#idm1391600>

Ehjä perhe.2012. Kriminaalihuollon tukisäätiö. Opas vankiperheiden vertaisryhmätoiminnan ohjaajille. Viitattu 22.8.2016. http://www.porttivapau-teen.fi/filebank/552-ehja_perhe_lowres.pdf

Enroos, R. 2012a. Perhe vankeinhoidon arviointikäytäntöjen ja moraalisen järjestyksen kohteena. Perhe tukena vai uhkana. Teoksessa Autonen-Vaaranieniemi, L. & Forsberg, H. (toim.) Kiistanalainen perhe, moraalinen järjestyminen ja sosiaalisuus. Tampere: Vastapaino, 45 - 74.

Enroos, R. 2012b. Perhe vankeinhoidon arviointikäytäntöjen ja moraalisen järjestyksen kohteena. Perhe tukena vai uhkana. Teoksessa Autonen-Vaaranieniemi, L. & Forsberg, H. (toim.) Kiistanalainen perhe, moraalinen järjestyminen ja sosiaalisuus. Tampere: Vastapaino, 45 - 74.

Enroos, R. 2015. Vankila, vanhemmuus ja lapsi – näkökulmia perheikäytäntöihin. Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen julkaisu. Tampere: Tampereen yliopisto. Viitattu 23.8.2016. <http://tam-pub.uta.fi/bitstream/handle/10024/98163/978-951-44-9965-4.pdf?sequence=1>

Ensi- ja turvakotien liitto. n.d. Kanta-Hämeen perhetyö. Toiminta. Vankilan perheosasto. Viitattu 11.10.2016. https://ensijaturvakotienliitto-fi.directo.fi/jasenyhdistykset/kanta-hameen_perhetyon_kehittamitoiminta/vankilan-perheosasto/

Halonen, K. 2009. "Se on se mun perhe joka nostaa mut ylös tästä suosta" Tutkimus vankilan perhetyöstä. Metropolia ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveystieteiden koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. 15. – 17. painos. Helsinki: Tammi.

Koppa. Jyväskylän yliopisto. Avoimet. Humanistinen tiedekunta. Menetelmäpolkuja humanisteille. Menetelmäpolku. Tutkimusstrategiat. Laadullinen tutkimus. Viitattu 25.8.2016. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>

Kurki, L., Kurki-Suutarinen, M. & Taruvuori, K. 2010. Muurien sisällä. Sosiokulttuurinen innostaminen vankilassa. Tampere: Tampere University Press.

Laki valvotusta koevapaudesta. 23.8.2013/629. Finlex. Viitattu 24.8.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2013/20130629#L2P9>

Lapsi- ja perhetyön linjaukset. 2013a. Rikosseuraamuslaitos. Perusteet lapsi- ja perhetyölle Rikosseuraamuslaitoksessa. Viitattu 4.8.2016. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/julkaisut/muitajulkaisuja.html>

Lapsi- ja perhetyön linjaukset. 2013b. Rikosseuraamuslaitos. Perhetyön muodot. Viitattu 4.8.2016. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/julkaisut/muitajulkaisuja.html>

Lapsi- ja perhetyön linjaukset. 2013c. Rikosseuraamuslaitos. Esipuhe. Viitattu 4.8.2016. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/julkaisut/muitajulkaisuja.html>

Lastensuojelun käsikirja. 2016a. Työprosessit. Erityiskysymykset. Vanhemman vankeusrangaistus. Vanhemman vankeudesta lapselle kertominen. Viitattu 22.8.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/vanhemman-vankeusrangaistus>

Lastensuojelun käsikirja. 2016b. Työprosessit. Erityiskysymykset. Vanhemman vankeusrangaistus. Vanhemman vankeuden tuomia haasteita. Viitattu 22.8.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/vanhemman-vankeusrangaistus>

Lastensuojelun käsikirja. 2016c. Työprosessit. Erityiskysymykset. Vanhemman vankeusrangaistus. Vapautuminen. Viitattu 22.8.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/vanhemman-vankeusrangaistus>

Lastensuojelun käsikirja. 2016d. Työprosessit. Erityiskysymykset. Vanhemman vankeusrangaistus. Lapsi vanhemman mukana vankilassa. Viitattu 24.8.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/vanhemman-vankeusrangaistus/lapsi-vanhemman-mukana-vankilassa>

Lehmusvaara, L. 2015. Portti vapauteen. Tietopankki. Vanhemman vankeuden aiheuttamat haitat lapselle. Viitattu 8.8.2016. http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/3195/vanhemman_vankeuden_ahieuttamat_haitat_lapselle

Liukkonen, M. 2015. Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjaukset. Henkilökunnan näkemyksiä linjausten toteuttamisesta Helsingin vankilassa. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opin näytetyö.

Marttunen, M. 2005. Riittävän hyvä vanhempi. Kansanterveys 9. Julkaistu 9/2005. Viitattu 25.8.2016. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102059/9kansanterveys2005.pdf?sequence=1>

Muurinen, T. & Tyni M-R. 2016. Krimi. Naisvangit Suomessa. Vanhemmuuden haasteet ja vanhemmuuden tukeminen vankilassa. Viitattu 24.8.

<http://www.krimi.fi/NAISVANGIT/Esitykset/Tyni%20ja%20Muurinen%20Vanhemmuuden%20haasteet%20ja%20vanhemmuuden%20tukeminen%20vankilassa.pdf>

Mäkelä, E. 2014. Vankien vanhemmuuden tukeminen ja vankien lasten huomioiminen vankilasosiaalityössä. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Porin yksikkö. Sosiaalityö. Pro gradu-tutkielma.

Pellonpää, P. & Peräinen, S-K. 2013. "SAA HALATA" - Vankilan perhetyö - vankiperheiden puolesta. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Portti vapauteen. 2016a. Läheiset. Päivä kerrallaan. Sisällysluettelo. Lapsi ja perhetyö vankilassa. Viitattu 8.8.2016. http://www.porttivapauteen.fi/laheiset/paiva_kerrallaan/laheinen/1._yhteydenpito_vangittuun/1.1._lapsi_ja_perhetyo_vankilassa

Portti vapauteen. 2016b. Läheiset. Tapaaajan opas. Vanajan vankila. Viitattu 23.9.2016. http://www.porttivapauteen.fi/laheiset/tapaaajan_opas/vanajan_vankila

Raninen, J. 2013. Isänä vankilassa. Mediapinta.

Rikosseuraamuslaitos. 2016. Toimipaikat. Vankilat. Vanajan vankila. Viitattu 23.9.2016. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjyh-teystiedot/vankilat/vanajanvankilaojoistenosasto.html>

Rikosseuraamusvirasto. 2003. Perhe muurin toisella puolen. Työryhmän mietintö. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2003. Viitattu 23.9.2016. http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/kX66Am1fz/1_2003_Perhe_muurin_toisella_puolella.pdf

Rönkkö, L. & Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOY.

Solantaus, T. n.d. Toimiva lapsi & perhe. Lapset puheeksi – kun vanhemmalla on mielenterveyden ongelmia. Manuaali ja lokikirja. Viitattu 10.10.2016. http://www.mielenterveysseura.fi/sites/default/files/materials_files/lapset_puheeksi_-_keskustelu_-_manuaali_ja_lokirja_kun_vanhemmalla_on_mielenterveyden_ongelmia.pdf

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uud. painos. Helsinki: Tammi.

Tyni, M-R. 2016. Perhetyön erityisohjaaja. Vanajan vankila. Haastattelu 27.9.2016.

Vammaispalvelujen käsikirja. 2015. Lapset & perheet. Pieni lapsi. Kiintymyssuhteen merkitys ja sen tukeminen. Viitattu 23.9.2016.

<https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/lapset-perheet/pieni-lapsi/kiintymyssuhde#vanhemmuus>

SUOSTUMUSLOMAKE HAASTATELTAVILLE

Suostun lomakehaastatteluun, jossa selvitetään vankien kokemuksia Lapset puheeksi-menetelmästä. Olen tietoinen opinnäytetyöstä ja sen tarkoituksesta sekä tavoitteista.

Osallistun tutkimukseen vapaaehtoisesti.

Haastateltavan allekirjoitus

Päiväys

SAATEKIRJE HAASTATELTAVILLE

Hei!

Ja kiitos kun olet suostunut vastaamaan kyselyyni.

Olen sosionomiopiskelija Hämeen ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyötä liittyen vankien kokemuksiin Lapset puheeksi-menetelmästä. Kerään haastattelulomakkeilla aineistoa opinnäytetyöhöni ja toivon, että saisin Sinun äänesi kuuluviin.

Haastattelun tavoitteena on saada tietoa Sinun kokemuksistasi Lapset puheeksi-menetelmästä sekä siitä, onko menetelmä jotenkin muuttanut Sinun ja lapsesi välistä suhdetta. Lisäksi halutaan saada tietoa siitä, miten menetelmä tukee vanhemmuuttasi ja onko menetelmä muuttanut toimintaasi vanhempana.

Haastattelu toteutetaan avoimella haastattelulomakkeella ja siihen vastataan anonyymisti. Kyselyssä on 6 avointa kysymystä, joihin toivoisin mahdollisimman kattavia vastauksia. Haastatteluaineistoa käsittelem luottamuksellisesti, eikä valmiissa työssä tule näkymään tietoja, joista voisi yksittäisen henkilön tunnistaa. Haastatteluaineistoa ei myöskään tule näkemään kukaan muu kuin minä eli opinnäytetyön tekijä. Saatu aineisto hävitetään asianmukaisesti opinnäytetyön valmistuttua.

Pyydän palauttamaan täytetyn lomakkeen ohessa olevassa kirjekuoressa viimeistään 31.8.2016.

Yhteistyöterveisin,

Reetta Pitkänen

5. Miten kuvailisit menetelmän tukevan vanhemmuuttasi?

6. Mitä muuta haluaisit sanoa menetelmästä?

Kiitos vastauksestasi!